

АКАДЕМІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ НАУК

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
МОРСЬКОГО ТА КОСМІЧНОГО ПРАВА**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ ЯК ЧИННИКА ПРОТИСТОЯННЯ
АГРЕСОРОВІ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ»**

імені академіка Академії АПН Юрія Делії
(12 березня 2026 року)

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
науково-практичної конференції

Київ – 2026

Рекомендовано до друку правлінням ГО «Академія адміністративно-правових наук», протокол № 1 від 12 березня 2026 р.

Рекомендовано до друку вченою радою Науково-дослідного інституту морської космічного права, протокол № 10 від 12 березня 2026.

Актуальні проблеми української мови в адміністративному праві як чинника протистояння агресорові в російсько-українській війні : тези доповідей науково-практичної конференції імені академіка академії АПН Юрія Делії (12 березня 2026 року). За заг. ред. В. Галуцька, В. Демченка. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2026. 65 с.

У збірнику тез науково-практичної конференції «Актуальні проблеми української мови в адміністративному праві як чинника протистояння агресорові в російсько-українській війні» висвітлено актуальні питання розвитку правничої мови, адміністративного законодавства та функціонування публічного адміністрування в умовах сучасних суспільно-політичних випробувань. У наукових доповідях розглянуто проблеми формування та утвердження української національної ідентичності в адміністративному законодавстві, роль державної мови як елемента правового простору та інструмента зміцнення державності. Значну увагу приділено питанням удосконалення термінології адміністративного права, очищення правничої мови від іншомовних кальок і формування сучасного категорійного апарату. У матеріалах конференції також проаналізовано окремі аспекти адміністративно-правового регулювання діяльності публічних інституцій, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Дослідження охоплюють проблеми правового забезпечення судової та експертної діяльності, функціонування нотаріату, надання адміністративних послуг і реалізації молодіжної політики. Окремі доповіді присвячено питанням виконання судових рішень, організації діяльності правоохоронних органів та застосування зарубіжного досвіду у сфері публічного адміністрування. У збірнику також висвітлено проблеми нормативного регулювання майнових відносин, оборонної сфери та проходження військової служби в Україні.

Матеріали видання становлять науковий і практичний інтерес для науковців, викладачів, здобувачів освіти, державних службовців та широкого кола фахівців.

ЗМІСТ

Голобородько К. Ю. УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ.....	4
Лопушинський І. П. УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА ПРАВОВІ РЕАЛІЇ.....	7
Галуцько В. В. КАТЕГОРІЯ «АДМІНІСТРОВАНІЙ» ЯК ЕЛЕМЕНТ УТВЕРДЖЕННЯ В ДОКТРИНІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ.....	10
Нашинець-Наумова А. Ю. УКРАЇНСЬКА МОВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОСТІ.....	13
Курило В. І., Курило І. В. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ У ЗАХИСТІ УКРАЇНИ.....	16
Демченко В. М. ОЧИЩЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПРАВА ВІД РОСІЙСЬКОМОВНИХ КАЛЬОК.....	19
Горінов П. В. ПЕВНІ СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	22
Мілоцький О. Л. ПОРЯДОК І СПОСОБИ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В УКРАЇНІ.....	25
Пеліхос Є. М. ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В СИСТЕМІ ПРАВОСУДДЯ УКРАЇНИ.....	28
Розсоха С. С. ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	34
Руденко М. М. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ФЕДЕРАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НІМЕЧЧИНИ: ДОСВІД І МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ.....	37
Тополя Р. В. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ КОНТРОЛЮ ТА НАГЛЯДУ ЗА ЕКСПЕРТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ.....	41
Фелик О. В. ПЕВНІ АСПЕКТИ ВИДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИМИ ОРГАНАМИ ПІДЗАКОННИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ.....	44
Домасенко І. В. КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПІВ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ.....	48
Князь О. І. ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ.....	51

Яремчук А. А. ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ.....	55
Єгоров В. О. ДЕЯКІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕЄСТРАЦІЇ АКТИВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	59
СПИСОК АВТОРІВ.....	64

ДОПОВІДІ

Голобородько Костянтин Юрійович,
доктор філологічних наук, професор,
декан українського мовно-літературного факультету
Харківського національного педагогічного університету
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6004-4003>

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Виступ присвячено питанню української національної ідентичності, що нарешті отримала не лише конкретне визначення в українському законодавстві, але й відповідні перспективи свого розвитку в умовах буремного сьогодення, коли весь народ став на захист своєї незалежної держави.

Відповідно до Конституції України наша держава є унітарною, що передбачає наявність у ній домінантної титульної нації українців, що вираховується математично і становить не менша як дві третини місцевого населення. Титульна нація репрезентує назву країни та статус її мови як державної, що й декларовано в Основному Законі [1]. Як слушно зазначають дослідники І. Лопушинський та В. Демченко, саме тим і відрізняються українці від росіян: перші як титульна нація природно дали свою етнічну назву майбутній власній державі, а другі сумирно згодилися на свою назву, імперативно присвоєну Петром I, і відповідно стали називатися *росіянами* (так до цього звали саме українців у варіанті *русини*), ще довго ідентифікуючи себе як *москвини* (*московці*) [2].

Остання зміна влади в Україні зумовила акцентування на терміні *громадянська ідентичність* (у міжнародній метамові – *політична*), адже сучасний розвиток цивілізації орієнтований саме на такий напрямок, що співвідноситься й з відповідним різновидом патріотизму – місцевим (територіальним, регіональним). Ми відчули справедливість такого акцентування вже під час повномасштабної війни, коли громадяни України – представники різних національностей – стали на захист своєї Батьківщини (рідної землі), і чимало є випадків, коли етнічні росіяни ставали героями України, віддаючи своє життя за неї в бою проти, здавалося б, своїх одноплемінників. Тобто сучасна історія принципово відрізняється від воєн ХХ століття (або ж, навпаки, повертається назад – ще до ХVІІІ-го, коли йшли в бій

саме за рідну землю / правителя / віру, а не за свою національність). Як би то не було, але громадянська ідентичність постає в одному комплексі з національною.

13 грудня 2022 року було ухвалено Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [3], про який раніше взагалі не йшлося, адже влада побоювалася піднімати питання про вирішення національного питання, щоби проросійські політичні сили не використали його у передвиборних акціях. Зрештою і без цього ці сили спровокували донбаський електорат, і почалася війна. Але не будемо вже перебирати можливі сценарії подій, аби ці питання стали вирішуватися раніше, а проаналізуємо названий Закон.

У ньому надається дефініція, за якою національна ідентичність – це «стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей» [3]. Тобто це лише термін *національна ідентичність*, а насправді мається на увазі ідентичність громадянська, що відбивається у словосполученнях «самобутня спільнота», в ознаці «об'єднана» – із різноманітними атрибутами (назва, символи, географічне походження, історична пам'ять, комплекс духовно-культурних цінностей), які здатні об'єднувати людей різного етнічного походження на одній території (як у США чи й росії).

У такому разі народ / нація, що має політичну спільність, групується довкола зазначеної вище титульної нації, не лише поважаючи її історію, мову, культуру, духовні цінності, але й розділяючи їх, усвідомлюючи як свої рідні та невід'ємні. Тобто теза «українська мова об'єднує всіх громадян України» є складною та екзистенційною, що потребує інтелектуального зусилля для її розуміння й усвідомлення. Також у сучасному контексті війни потрібно розуміти й те, що така єдина політична нація є одним з інструментів захисту державного суверенітету від зазіхань агресора-імперіаліста.

Науковці відзначають у цьому контексті вирішальне значення дихотомії «свої – чужі», де серед перших не обов'язково всі українці, а серед других – неукраїнці. Така логіка тут не працює, і, як ми вже зазначили, багато неукраїнців воюють за свободу України, натомість етнічні українці є серед генералітету російської армії. Чимало неукраїнців були під кулями снайперів на Євромайдані 2014 року, пішли добровольцями на захищати українську територію на Донбасі, і так само чимало українців на тому ж Донбасі воюють

у бандитських формуваннях російського протекторату, а також були членами українського уряду, депутатами Верховної Ради, військовослужбовцями, правоохоронцями, суддями тощо, виконуючи завдання російських спецслужб або й за власними мотивами свідомо вчиняючи антиукраїнські дії [4]. «Чужими» можна вважати й тих громадян, хто займає маргінальну позицію, ніяк не визначивши свого ставлення до української державності й перебуваючи в даремних сподіваннях на повернення якоїсь ефемерної держави, про яку говорить путінська пропаганда.

Дослідник В. Демченко у своїй монографії 2026 року наводить приклад виявлення таких «чужих» через сприйняття ними національних духовно-культурних цінностей, до комплексу яких входить сонм національних героїв. Якщо людина, яка носить вишиванку, любить українську пісню та вибирає народну кухню й навіть досконало знає національну мову, не приймає як своїх героїв Степана Бандеру чи Андрея Шептицького, її не можна назвати повною мірою «своєю», адже вона не розуміє, що «нашими» героями є лише ті, хто боровся за українську незалежність і державний суверенітет [4]. І тому той маршал / генерал, який наказував узяти будь-якою ціною Київ або Херсон, поклавши задля його визволення тисячі солдатів і цивільних людей, – то «герой» не нашої країни та народу.

Українська мова також входить до комплексу, що названо національної ідентичністю, і тому особа, яка не знає чи принципово не бажає використовувати державну мову в публічному спілкуванні (на місці роботи – у магазині, офісі), не бажає змінювати російськомовну табличку з назвою вулиці на своєму будинку чи ще як виявляючи неповагу до нашої мови, також не може сприйматися як «своя» (наша). У прибалтійських країнах першочергово таких осіб позбавили громадянства.

Тому одним із найбільших здобутків законодавчої влади потрібно визнати ухвалення 2019 року Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який замінив нарешті Закон про мови 30-річної давнини. Той акт ще Української РСР уже декларував статус державної з потенційними напрямками розвитку нашої мови, але з певними зачіпками щодо російської [5].

Закон 2019 року затвердив остаточно позиції української мови як мови публічної комунікації, що разом зі зміною топонімів попередньої держави має призвести до створення повної атмосфери унітарної держави, усі громадяни якої є носіями національної ідентичності. Нове покоління українців уже

виросло в такій атмосфері, і тому мають уже вроджену національну ідентичність, будуть політично активними, адже саме від цього залежить розвиток рідної України.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
2. Демченко В.М., Лопушинський І.П. «Деокупація» антропонімів як маркер національної самосвідомості та ідентичності українців. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 61. Том 4. С. 48-53. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-4-8>
3. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2834-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t222834>
4. Демченко В. Гуманітарна компетентність публічного службовця: вирішення мовних проблем : монографія. Миколаїв : Іліон, 2026. 224 с.
5. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

Лопушинський Іван Петрович,

доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри публічного управління,
адміністрування і національної безпеки
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу,
заслужений працівник освіти України
ORCID <http://orcid.org/0000-0002-7460-7476>

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА ПРАВОВІ РЕАЛІЇ

В умовах повномасштабної збройної агресії рф проти України питання національної ідентичності перестало бути суто соціокультурним і перейшло в площину національної безпеки. Адміністративне законодавство, як інструмент державного управління, відіграє ключову роль у механізмі формування, захисту та утвердження української ідентичності.

1. Законодавче підґрунтя утвердження ідентичності

Фундаментом для правового регулювання цієї сфери є Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022) [4]. Цей акт став «конституцією» для ідеологічного сектору адміністративного права.

Основними складниками політики утвердження ідентичності є: національно-патріотичне виховання (формування ціннісних орієнтирів); військово-патріотичне виховання (підготовка до виконання конституційного обов'язку); громадянська освіта (усвідомлення прав та обов'язків).

Адміністративно-правовий механізм реалізації цієї політики включає діяльність центральних органів виконавчої влади (зокрема Міністерства молоді та спорту, Міністерства освіти і науки, Міністерства культури), місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

2. Аналіз дефініцій в адміністративному законодавстві

Ключовою проблемою в адміністративному законодавстві донедавна була відсутність чіткої легальної дефініції. Проте чинне законодавство нарешті розмежувало два важливих поняття: українська національна ідентичність – сукупність унікальних рис (етнічних, культурних, мовних), що відрізняють українців як націю; громадянська ідентичність – усвідомлений зв'язок особи з державою Україна, визнання її цінностей та правових норм.

Критичний аналіз: У Кодексі України про адміністративні правопорушення (КУпАП) [1] або в законах «Про державну службу» [2] та «Про службу в органах місцевого самоврядування» [5] пряме визначення «ідентичності» відсутнє. Проте термін активно використовується в підзаконних нормативно-правових актах (зокрема, постановах Кабінету Міністрів України щодо стратегій виховання). Це створює певний юридичний розрив: декларативні норми є, а механізмів відповідальності за дії, що підривають національну ідентичність (крім кримінального аспекту), в адміністративному полі замало.

3. Мовний складник як стрижень адміністративного регулювання

Адміністративне законодавство через Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [3] визначає мову як маркер ідентичності.

Статус: Українська мова є обов'язковою в публічному управлінні, судочинстві та освіті.

Контроль: Інститут Уповноваженого із захисту державної мови є унікальним адміністративним органом, що здійснює нагляд за дотриманням мовного складника ідентичності.

4. Проблеми та перспективи розвитку

Водночас, попри позитивні зрушення, аналіз чинного законодавства виявляє такі прогалини:

Розпорошеність норм: питання ідентичності регулюються десятками актів різної сили (від Закону про культуру до Закону про корінні народи). У цьому зв'язку потрібна кодифікація або створення єдиної Державної цільової програми.

Відсутність санкцій: у КУпАП [1] відсутні чіткі склади правопорушень за публічне приниження символів національної ідентичності (крім державних символів).

Цифрова ідентичність: Назріла нагальна потреба впровадження поняття «цифрова національна ідентичність» у межах адміністративних послуг (застосунок Дія), що дозволить інтегрувати національні цінності в цифровий простір.

Як висновок зазначимо, що в умовах сьогодення українська національна ідентичність в адміністративному законодавстві трансформується з абстрактної ідеї в конкретний об'єкт правової охорони. Основним завданням є перехід від «декларативного патріотизму» до чітких адміністративних процедур, які б забезпечували панування української мови, культури та історичної пам'яті в усіх сферах державного управління та місцевого самоврядування.

Як рекомендації для дальшого опрацювання відзначимо такі: 1. Внести зміни до статті 1 Закону України «Про державну службу» [2] та Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [5], додавши обов'язок держслужбовця і посадової особи місцевого самоврядування не лише володіти державною (українською) мовою, а й сприяти утвердженню національної ідентичності. 2. Розробити чіткі критерії оцінки ефективності (КРІ) для органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері патріотичного виховання населення, особливо молоді.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 року № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> [дата звернення: 12.02.2026].

2. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> [дата звернення: 12.02.2026].

3. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [дата звернення: 12.02.2026].

4. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> [дата звернення: 12.02.2026].

5. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 року № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text> [дата звернення: 12.02.2026].

Галуцько Валентин Васильович,
доктор юридичних наук, професор,
академік Академії адміністративно-правових наук,
голова ГО «Академія адміністративно-правових наук»,
головний науковий співробітник НДІ морського та космічного права
(Україна, м. Київ) ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1619-5028>

КАТЕГОРІЯ «АДМІНІСТРОВАНІЙ» ЯК ЕЛЕМЕНТ УТВЕРДЖЕННЯ В ДОКТРИНІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Наукова доповідь присвячено світлій пам'яті академіка Академії адміністративно-правових наук Юрія Делія з нагоди його дня народження. Наша конференція має об'єднати зусилля науковців та практиків у справі розвитку української правничої термінології як важливого інструмента захисту національної ідентичності в умовах збройної агресії. Удосконалення мови адміністративного права, очищення її від чужорідних впливів є невід'ємною складовою зміцнення української державності та її європейського майбутнього.

Сучасна доктрина адміністративного права України перебуває в процесі активного оновлення, зумовленого євроінтеграційними прагненнями та потребою утвердження людиноцентристської ідеології. Попри значні досягнення в реформуванні публічного адміністрування, проблемним залишається питання формування усталеного категоріального апарату для позначення суб'єктів, які зазнають впливу з боку адміністративних органів. Традиційні підходи, що зосереджуються на статусних характеристиках, не повною мірою охоплюють багатовимірність публічно-правового зв'язку. У зв'язку з цим постає наукова дискусія щодо вибору оптимальної категорії –

законодавчо закріпленого «адресата» чи більш широкого доктринального поняття «адміністрований».

Категорія «адресат», закріплена в Законі України «Про адміністративну процедуру», демонструє високу точність та інструментальність, оскільки прямо вказує на особу, щодо якої ухвалюється індивідуальний адміністративний акт. Вона забезпечує правову визначеність у межах класичної, актовоорієнтованої моделі адміністративного провадження, чітко окреслюючи коло процесуальних гарантій для особи. Проте, акцентуючи увагу саме на акті владного волевиявлення, ця конструкція може зберігати відтінок одностороннього впливу адміністрації. У ній особа передусім постає як об'єкт індивідуалізованого регулювання, що не повністю відображає сучасну сервісну та партисипативну роль приватної особи у відносинах з публічною адміністрацією.

На противагу цьому категорія «адміністрований», запозичена з досвіду французької правової доктрини, пропонує більш гуманізовану та всеосяжну модель публічно-правового зв'язку «адміністрація – адміністрований». Вона відображає еволюцію від підпорядкованого суб'єкта до повноцінного учасника правовідносин, наділеного не лише обов'язками, а й широким спектром процесуальних і матеріальних прав. Ця категорія дозволяє охопити не тільки ситуації ухвалення адміністративних актів, а й сервісну, контрольну, консультаційну діяльність адміністративних органів, а також зворотний вплив особи на них через механізми громадянського суспільства.

Адміністративно-правовий статус особи в цій парадигмі набуває потрійного характеру. По-перше, це сервісний вимір, де особа є носієм права на отримання сприятливих адміністративних актів та послуг. По-друге, це вимір владного впливу, пов'язаний із застосуванням несприятливих інструментів, де особа, підпадаючи під примус, користується розгалуженими процесуальними гарантіями захисту. По-третє, це вимір активної участі, де адміністрований постає суб'єктом громадянського суспільства, здатним впливати на формування й реалізацію публічної політики.

Отже, здійснений аналіз дозволяє зробити висновок, що автори цього дослідження є прихильниками утвердження на доктринальному рівні категорії «адміністровані особи», оскільки вона більш повно відображає багатовимірність сучасних публічно-правових відносин та краще узгоджується з людиноцентристською ідеологією. Водночас ми визнаємо, що поняття «адресат» є більш придатним для вузького, процедурного застосування в межах чинного Закону України «Про адміністративну

процедуру». Остаточне визначення вектора розвитку категоріального апарату має бути ухвалене науковою спільнотою Академії адміністративно-правових наук та нашими партнерами в ході фахової дискусії. Сподіваємося, що представлене дослідження стане внеском у цю важливу методологічну дискусію та сприятиме вдосконаленню мови українського адміністративного права.

Список використаних джерел

1. Про адміністративну процедуру: Закон України № 2073-ІХ від 17 лютого 2022 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 15. Ст. 50. 136 с.
2. Авер'янов В. Людиноцентристська ідеологія як основа реформування українського адміністративного права в умовах інтеграційного процесу. *Радник: український юридичний портал*. 2007. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/administratyvne-pravo-ukrainy/>
3. *Адміністративне право України: підручник*. Т.1: Загальне адміністративне право. Академічний курс / В. Галуцько, В. Олефір, Ю. Гридасов та ін. Херсон: ХМД, 2013. 396 с.
4. *Курс адміністративного права України: підручник* / В.К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 872 с.
5. Лученко Д.В., Белікова М.І. Приватні особи у системі суб'єктів адміністративного права. *Загальне адміністративне право: підручник* / за заг. ред. Р. С. Мельника. 2-ге вид. Одеса: Гельветика, 2023. С. 325-329.
6. Єлістратов А.І. *Адміністративне право: Лекції* / Ред. та упоряд. В. Галуцько, С. Діденко. Херсон: ХЮІ ХНУВС, 2007. 268 с.
7. Serrand P. *Droit administratif. Tome I: Les actions administratives*. 5e éd. Paris: Presses Universitaires de France (PUF), 2024. 650 p.
8. Chevallier J. Le "public" du code. *HAL*. 2019. 18 p. URL: <https://hal.science/hal-02056299/document>
9. Desprairies A. *La décision implicite d'acceptation en droit administratif français*: Thèse de doctorat en droit public. Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne, 2019. 450 p.

Нашинець-Наумова Анфіса Юріївна,
доктор юридичних наук, професор, академік Академії АПН,
заступник декана з науково-методичної та навчальної роботи
Факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5811-7733>

УКРАЇНСЬКА МОВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОСТІ

В умовах сучасної російсько-української війни питання функціонування української мови в адміністративному праві набуває особливої наукової та практичної значущості. Українська мова є не лише засобом комунікації, але й стратегічним інструментом зміцнення державності, консолідації національної ідентичності та забезпечення правової безпеки. Науковий аналіз проблем мовного регулювання в адміністративній сфері дозволяє виділити досягнення державної політики та окреслити проблеми, що потребують системного вирішення [1].

Дослідження демонструють, що державна мова в адміністративному праві виконує низку функцій – забезпечує ефективну взаємодію між громадянами та органами влади, гарантує легітимність нормативно-правових актів, формує правову культуру населення та зміцнює національну ідентичність. Конституційне закріплення української мови як державної та імплементація відповідних актів, зокрема Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», створюють правову основу для обов'язкового використання мови в адміністративних процедурах [2]. Використання української мови в усіх видах адміністративних документів – від рішень органів місцевого самоврядування до державних довідок і паспортних документів – підсилює інформаційну стійкість держави та легітимізує її правові інститути.

Разом із тим науковий аналіз виявляє низку проблем, що істотно ускладнюють реалізацію мовної політики в адміністративній сфері. Насамперед мовна нерівномірність у різних регіонах України, особливо на сході та півдні, де історично склалася двомовність населення, створює додаткові адміністративні проблеми. Так, у багатьох зверненнях громадян до органів влади ще досить часто фіксується російськомовна комунікація, що потребує одночасного забезпечення української документації та офіційних відповідей державною мовою, зокрема в місцевих адміністраціях та центрах надання адміністративних послуг. Це ускладнює стандартизоване оформлення

документів і потребує додаткових ресурсів для перекладу та перевірки якості мови в офіційних актах.

Серед іншого практика застосування мовного законодавства в судах свідчить, що належне використання української мови під час оприлюднення судових рішень і в процесуальних документах забезпечується не завжди. Так, 2025 року до Секретаріату Уповноваженого із захисту державної мови надійшло 3122 звернення громадян з усіх регіонів України, що суттєво більше, ніж 2024 року (2314 звернень). Найчастіше громадяни зверталися через порушення у таких сферах: освіта – 196 звернень, культура – 142, органи влади – 115 [3].

Інформаційна агресія з боку рф продовжує створювати психологічний та когнітивний тиск, який здатен знецінювати українську мову як інструмент державності та легітимності. Проросійські наративи, які з'являються в медіасередовищі, намагаються підірвати престиж державної мови, посилюючи внутрішні мовні протиріччя серед населення.

Додатково кадровий аспект, пов'язаний із недостатнім рівнем володіння державною мовою серед частини державних службовців, негативно впливає на якість адміністративних послуг і правову безпеку. Законодавство встановлює обов'язок для осіб, які обіймають високі державні посади, та державних службовців володіти державною мовою і використовувати її у службовій діяльності. Водночас практична реалізація цієї вимоги потребує подальшого часу й належного ресурсного забезпечення, зокрема функціонування ефективної системи сертифікації мовної компетенції [2].

Відповідно адміністративна практика потребує постійного моніторингу та вдосконалення для забезпечення повного правового, комунікативного та ідентифікаційного ефекту державної мови. Це, зокрема, включає регулярні аудити офіційних документів, упровадження програм підвищення мовної компетентності службовців, а також активне застосування механізмів контролю за дотриманням мовного законодавства в усіх сферах державного управління.

В умовах воєнного конфлікту українська мова набуває особливого значення як стратегічний інструмент протидії агресору. Вона є маркером національної єдності та державної незалежності, одночасно виконуючи інформаційну, психологічну та правову функції. Так, офіційні державні повідомлення, публічні брифінги та законодавчі акти, опубліковані українською мовою, забезпечують однозначне сприйняття політики держави та унеможливають перекручування інформації зовнішніми джерелами.

Використання української мови в державних комунікаціях, нормативних актах, документації та медіа сприяє консолідації суспільства, підвищує правову культуру та зміцнює стійкість державних інституцій. Прикладом цього є запровадження української мови в усіх офіційних повідомленнях Офісу Президента, на сайтах міністерств, у судових рішеннях та адміністративних документах, що фактично уніфікує правову комунікацію в країні. До того ж популяризація української мови через соціальні мережі, медіа та освітні платформи сприяє психологічній підтримці громадян, формує національну свідомість і протидіє російській пропаганді.

«Найбільш ефективним способом боротьби з російськомовним контентом є створення великої кількості якісної української альтернативи, щоб його просто природно витіснити. Щоб ми не інвестували свої зусилля в заборону російського, а щоб воно зникло само по собі, як те, що більше не потрібно для нашого суспільства, яке значно подорослішало, отримало більше власної гідності і більше не потребує ворожого пропагандистського контенту», – сказала Тетяна Бережна в ексклюзивному інтерв'ю агентству «Інтерфакс-Україна» [4].

Науковці пропонують комплекс практичних заходів, серед яких – посилення контролю за дотриманням мовного законодавства в адміністративних актах, підготовка державних службовців через спеціалізовані курси з розвитку мовної компетентності, а також проведення інформаційно-просвітницьких кампаній щодо ролі української мови як чинника національної безпеки.

Отже, українська мова в адміністративному праві є стратегічним інструментом державності та протидії агресору. Її активне впровадження сприяє формуванню національної ідентичності, зміцненню правової системи та консолідації суспільства. Наукове обґрунтування мовної політики та її практичне впровадження у всіх сферах державного управління є невід'ємною складовою національної безпеки України.

Список використаних джерел

1. Українська мова під час війни: ключові тенденції розвитку, 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinska-mova-pid-chas-viyny-klyuchovi-tendentsiyi-rozvytku> (дата звернення: 17.02.2026).
2. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 18.02.2026).

3. Порухення мовного закону: де українці найчастіше скаржилися у 2025 році. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/porushennya-movnogo-zakonu-de-ukrayintsi-1767775338.html> (звернення: 19.02.2026)

4. Бережна Т. Більш реальні кроки щодо заборони російського контенту на стримінгах можна буде робити після імплементації DSA. URL: <https://interfax.com.ua/news/culture/1144107.html> (звернення: 19.02.2026)

Курило Володимир Іванович, доктор юридичних наук, професор, чл.-кор. НААН України, заслужений юрист України, завідувач кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

Курило Інна Володимирівна, доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу проблем публічного права Науково-дослідного інституту публічного права

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ У ЗАХИСТІ УКРАЇНИ

24 лютого 2022 р. в Україну вторглися війська новітньої фашистської імперії – рашистської російської федерації, розпочавши найбільшу та найжорстокішу в Європі війну від часів Другої світової війни, спрямовану на знищення нашої української державності та українського народу як етносу. Перед цією дикою скаженою ордою із перших днів рашистської агресії увесь народ України, наші героїчні захисники й захисниці показують чудеса згуртованості, захмарної мужності і героїзму, небаченого військового професіоналізму. У таких надскладних умовах війни, усенародного спротиву окупантам вітчизняний законодавець показує себе як досить ефективний правовий регулятор. Зокрема, черговий раз хотілося б акцентувати увагу учасників Конференції на положеннях Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» від 3 березня 2022 р., який набрав чинності вже 7 березня 2022 р. із подальшими змінами і доповненнями [1; 2].

Цей Закон має лише 6 статей, але ставить на правові рейки участь цивільних осіб у захисті України, легалізує боротьбу наших громадян, іноземців та осіб без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України (цивільних осіб), із ворогом.

Слід зауважити, що відносно першого варіанту від 3 березня 2022 року станом на сьогодні Закон зазнав істотних доповнень, що деталізували поведження зі знайденою зброєю. Ознайомлення із нормами Закону в останній редакції виявляє правову прогалину: не врегулюється питання застосування цивільними особами у разі спротиву агресії чогось іншого, крім переліченої зброї. Ідеться про ситуацію, коли український патріот, обороняючи від окупанта себе, свою сім'ю, свою оселю, свою країну, відібрав в одного з окупантів його зброю і нею ж ліквідував одного чи декількох агресорів, або ж

узяв у руки будь-який предмет, речовину чи природний об'єкт, що потрапили під руку, і зупинив агресора, заподіявши йому чи пошкодження здоров'я, чи смерть (як приклад – палицю, сокиру, косу, сапу, лопату, камінь, отруту для сільськогосподарських шкідників тощо). І приклади такі новітня історія спротиву нашого народу дикому агресору вже знає: бабуся нагодувала окупантів, у результаті було декілька 200-х і 5 чи 7 300-х, або ж спалили в туалеті агресора. Звичайно, наші патріоти мають бути абсолютно захищеними в разі будь-яких дій проти окупантів саме прямою нормою закону, а не шукати такого захисту в нормах про самооборону, крайню потребу тощо.

Тут також звертає на себе увагу ст. 5 Закону, у якій ідеться лише про наслідки застосування зброї, переліченої вище; а норма в такому разі має вичерпно чітко врегульовувати ці питання для беззаперечно повного й безспірною захисту наших патріотів від відповідальності, незалежно від предмета, речовини, природного об'єкта чи зброї, відібраної в окупанта, якими завдана шкода агресору, незалежно від наслідків такого застосування в разі спротиву агресії.

У зв'язку зі сказаним пропонуємо внести зміни до статей 4, 5 та 6 цього Закону, виклавши їх у такій редакції (зауважимо, що нова редакція ст.ст. 4 та 5 Закону нами уже пропонувалася [2]):

Стаття 4. У період дії воєнного стану громадяни України можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії російської федерації та/або інших держав, застосовуючи власну нагородну зброю, спортивну зброю (пістолети, револьвери, гвинтівки, гладкоствольні рушниці), мисливську нарізну, гладкоствольну чи комбіновану зброю та бойові припаси до неї, а також будь-яку іншу зброю, предмети та/або речовини, природні об'єкти, які ситуативно виявилися в них під час відсічі та стримування збройної агресії російської федерації та/або інших держав. [2]

Стаття 5. Цивільні особи не несуть відповідальності за застосування вогнепальної зброї, предметів та/або речовин, природних об'єктів проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, якщо така зброя застосована на підставі та в порядку, визначених статтями 1, 1-1, 2 і 4 цього Закону, незалежно від наслідків такого застосування для агресорів. [2]

Пункт 3 статті 6 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Кримінального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25-26, ст. 131) доповнити пунктом 22 такого змісту:

22. Цивільні особи не несуть кримінальної відповідальності за застосування вогнепальної зброї, предметів та/або речовин, природних об'єктів проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, якщо така зброя, предмети та/або речовини, природні об'єкти застосовано відповідно до вимог Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» незалежно від наслідків такого застосування для агресорів.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України : Закон України від 3 березня 2022 р. 2114-IX, із змінами та доповненнями, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text> (звернення 02.03.2023 р.)

2. Курило В.І. Окремі питання участі цивільних осіб у захисті України // Збірник тез Круглого столу «Сучасні тенденції розвитку правової науки та освіти». К., НУБіП України, 26.05.2022 р., С. 4-7. https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u212/zbirnik_tez_krugliy_stil.pdf

Демченко Володимир Миколайович,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного адміністрування та місцевого
самоврядування Херсонського національного технічного університету,
член-кореспондент ГО «Академія адміністративно-правових наук»,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1841-7798>

ОЧИЩЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПРАВА ВІД РОСІЙСЬКОМОВНИХ КАЛЬОК

У виступі зазначено й доведено, що російськомовне калькування та порушення норм Українського правопису істотно впливають на розвиток української державної мови, і що очищення мови права від таких помилкових і нелогічних елементів є також зброєю проти агресора-імперіаліста, адже таким чином нівелюється його 200-річний вплив у гуманітарній сфері.

У Законі 2019 року «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (далі – Закон 2019 року) поряд із деклараціями про статус української мови, її обов'язковість для вивчення та застосування публічними особами є два положення про конкретну підтримку української мови:

1) запобігання «вulgаризації української мови та змішування її з іншими мовами» (більше стосується культурної та інформаційної сфери);

2) дотримання «вимог українського правопису та інших стандартів державної мови», зокрема у вживанні українських рівнозначних відповідників замість іншомовних [1].

Ідеться не лише про власне іншомовні терміни (зокрема англійськомовні у сфері комп'ютерів і мобільного зв'язку), а про російськомовні кальки, якими щільно наповнена українська мова, зокрема стиль науки та законів.

Ці кальки порушують структуру української мови, її закони та традиції, тобто загрожують її цілності. Важливо, що більша їх частина була впроваджена в нашу мову спеціально – відповідно до головної ідеологічної концепції «зближення націй» в один народ з однією мовою. Як бачимо,

категорія «один народ» сьогодні є якщо не головним аргументом збройної агресії, де терорист убиває українських дітей.

У 20-ті роки ХХ століття в межах так званої політики коренізації було створено двомовні словники в різних галузях, зокрема правничої лексики. Так, у Російсько-українському словнику правничої мови 1926 року (гол. ред. Агатангел Кримський) на місці російських кальок стояли питомі українські слова (як декларується через сто років у Законі 2019 року). Як приклад, російське *спор* перекладалося як *суперечка, перечка, перека*.

Але коренізацію Сталінін було згорнуто, а всіх українських активістів – репресовано, зокрема й Кримського. Багатьох розстріляно. А через 30 років – на початку 60-х – було розгорнуто жорстку росіянізацію, зокрема й мовну, у межах якої було укладено словники за іншим принципом, і вже маємо *спор – спір, суперечка, конфлікт*.

Із постановом формального статусу незалежної України 1991 року (реально – лише від 2014 року) юридичні тексти (кодекси) просто перекладалися з російської мови з масою тих кальок – на кшталт *заложники, порубка* тощо. Наступна хвиля актів уже виправлялася, але все одно кальок залишилося дуже багато.

Головна біда, що ці одиниці на українському ґрунті не логічні, тобто в нашій мові їх семантика означає інше:

– *прийняти* Закон (рос. *принять*) має значення взяти в руки той документ (як акушерка приймає дитину). Потрібно *ухвалити, затвердити*;

– *повинні* (рос. *должны*) – на нас лежить вина в разі невиконання (ознака імперської канцелярії). Потрібно *маємо, мусимо, зобов'язані*;

– комісія *з числа співробітників*; у тому числі – суто математичне значення. Потрібно *із працівників*; зокрема;

– *договір* має семантику «договоритися» (рос. *договориться*), відповідно до якої потрібен був би український відповідник *домовленість*. Проте саме *угода* відповідає головній вимозі процесу домовленості – згоді сторін на певне рішення.

– *знаходиться* відповідає семантиці «знайти». Тобто управління *знайшли* за певною адресою. А воно *розташоване, розміщується* чи й *перебуває*. Особа ж *перебуває* (ширше значення за *проживає*);

– *тягне* собою (у кодексах) – більш технічна семантика. Має бути *зумовлює* (можливе *спричинює*).

Зазначені приклади належать до лексичного рівня мови, що контролюється словниками, а не Правописом української мови [2].

Проте існують приклади, що доводять порушення і правописних норм (такого самого Закону, лише мовного). Нагадаємо, що такі порушення заборонено Законом 2019 року.

Правило написання складних слів, яке вивчається в 6 класі, свідчить про написання разом тих слів, які походять від підрядного словосполучення. Для прикладу – *західноукраїнський* (від словосполучення *Західна Україна*).

Аналогічне словосполучення *адміністративне право* (тобто право яке?) породжує форму *адміністративноправовий*. Отже, помилкова форма *адміністративно-правовий* – найкращий приклад калькування (копіювання) російськомовної форми, яка, до речі, також порушує їхній правопис, адже в російській такі самі правила. Тобто це копіювання чужої помилки.

Ця морфологічна модель є ніби математичною формулою, яку не можна порушувати. Отже, ми мусимо такі слова писати разом: *публічноправовий*, *міжнародноправовий*, *природноправовий*, а також *державновладний* (від *державна влада*), *державноуправлінський*, *індивідуальноспрямований*, *загальнодержавний*, *конкретнонауковий* тощо.

Ще одна помилка, яка ввійшла в законодавство, – термін *поліцейський* – головний у Законі 2015 року «Про національну поліцію» [3]. Річ у тому, що за законами української мови назва професії не може бути прикметником. То в тій імперії були *стряпчий*, *становой*, *городовой*, *пожарный* и *полицейский*.

І дивно не лише те, що група укладачів Закону «Про Національну поліцію» вибрали саме *поліцейського*, а не, скажімо, *поліцая* – негативно маркованого на нашій території під час 2-ї світової війни, а те, що крім як у росії терміна *поліцейський* не існує в жодній країні світу, зокрема пострадянській чи слов'янській (див. Google, де навіть у Казахстані – *поліцей*). Гадаємо, що хай не історичний український *поліціант*, а форма *поліційник* є найбільш логічною, адже аналогічними є *пожежник* і *військовик*, а також відповідний похідний прикметник *поліційний*.

На нашу особисту думку, не інакше як злочином є те, що в умовах уже розпочатої війни українські вчені-юристи вибрали термін, який використовує лише росія, тобто ворог-агресор. Що ж до наведених вище прикладів калькування у правовій мові нагадаємо про однозначні вимоги Закону 2019 року щодо зміни таких форм на питомі українські. У такому контексті захист того ж таки калькованого терміна *спір* є вже порушенням закону. Насамкінець повторимося, що очищення української державної мови від кальок мови російської імперії також є зброєю проти агресора.

Головною ж пропозицією та побажанням у цій сфері є укладення всеохопного онлайн-словника української мови, де таких кальок не буде.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
2. Правопис української мови. Схвалено Кабінетом Міністрів України від 22 травня 2019 р. Київ, 2019. 282 с. URL: <https://osvitoria.media/experience/novyj-pravopys-povnyj-tekst-ta-osnovni-zminy/>
3. Про Національну поліцію : Закон України. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст. 379. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#text>

Горінов Павло Валерійович,

директор Навчально-наукового інституту права та політології,
професор кафедри приватного права та галузевих юридичних
дисциплін Українського державного університету імені Михайла
Драгоманова, кандидат юридичних наук, доцент, заслужений
працівник соціальної сфери України

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8294-2784>

ПЕВНІ СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах розвитку держави та системи публічного адміністрування молодіжна політика в Україні набуває особливої ваги як засіб соціального поступу, формування громадянської відповідальності та забезпечення прав молодих громадян. Рівень її результативності значною мірою визначає ступінь участі молоді у суспільному житті, зміцнення національної ідентичності та підвищення конкурентоспроможності молодого покоління на ринку праці. Реалізація молодіжної політики охоплює комплекс соціальних, освітніх, культурних, правових, економічних і політичних заходів, що потребують узгодженого нормативного впорядкування та належного адміністративного забезпечення, зокрема через діяльність визначених суб'єктів. У правовому розумінні суб'єктами адміністративно-правового забезпечення є органи виконавчої влади, посадові особи, установи та громадські організації, які наділені відповідною правосуб'єктністю та здійснюють виконавчі, регуляторні, контрольні й правозастосовні функції в межах визначеної компетенції.

Д. Андрєєва розкриває системну побудову суб'єктів адміністративно-правового регулювання у сфері молодіжної політики в Україні, акцентуючи увагу на складній взаємодії між державними та недержавними інституціями, що безпосередньо або опосередковано беруть участь у формуванні та реалізації державної молодіжної політики. До основних суб'єктів віднесено Президента України, органи виконавчої влади, зокрема Міністерство освіти і науки, молоді та спорту, Державну службу молоді та спорту, органи місцевого самоврядування, а також громадські організації, які функціонують у сфері молодіжного розвитку. Важливим є поділ суб'єктів за їх функційним призначенням на тих, що формують і реалізують політику, та тих, що впливають на неї опосередковано. Підкреслюється активна роль спеціалізованих установ, зокрема Державного інституту сімейної та молодіжної політики, а також участь регіональних органів у підготовці та впровадженні відповідних програм. Окремо відзначається потенціал громадських організацій у сприянні соціальній адаптації молоді. Наголошується, що коло суб'єктів адміністративно-правового регулювання не обмежується лише органами публічної влади, а охоплює значно ширший спектр учасників, серед яких – молодіжні організації, трудові загони, молодіжні центри та навіть молоді сім'ї [1].

Відповідно до Закону України «Про основні засади молодіжної політики» суб'єктами адміністративно-правового забезпечення молодіжної політики є як органи публічної влади, так і уповноважені інститути громадянського суспільства. Провідну роль у цій системі відіграє центральний орган виконавчої влади, що відповідає за формування та реалізацію молодіжної політики, – Міністерство молоді та спорту України. До його компетенції належать стратегічне планування розвитку молодіжної сфери, підготовка програм і нормативно-правових актів, координація діяльності молодіжних центрів, а також підготовка звітів про становище молоді в державі. Важливе місце в системі суб'єктів посідає Національна рада з питань молоді – консультативно-дорадчий орган при Кабінеті Міністрів України, який має забезпечувати комунікацію між органами влади та молоддю. До складу цього органу входять представники молодіжних громадських об'єднань, студентського самоврядування, органів публічної влади, а також делеговані представники парламенту та Президента. На місцевому рівні реалізація молодіжної політики забезпечується відповідними місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, при яких можуть

створюватися молодіжні ради як інструмент безпосередньої участі молоді у виробленні та реалізації політичних рішень [2].

Положення про Міністерство молоді та спорту України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 220, визначає правовий статус Міністерства молоді та спорту України як центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізацію державної політики у сфері молодіжної політики. У цьому документі детально окреслено коло його повноважень, які охоплюють стратегічне планування, нормативне впорядкування, а також організаційну підтримку діяльності молодіжних центрів, програм, волонтерських ініціатив та неформальної освіти. Міністерство молоді та спорту України уповноважене здійснювати моніторинг результативності державної політики, готувати аналітичні доповіді, проводити соціологічні дослідження, взаємодіяти з молодіжними об'єднаннями та координувати виконання Національної молодіжної стратегії. Крім того на нього покладено виконавчі функції щодо впровадження грантових, освітніх і патріотичних програм. Положення також закріплює право Міністерства видавати нормативно-правові акти, брати участь у погодженні законодавчих ініціатив та розвивати міжнародне співробітництво у сфері молодіжної політики. У такий спосіб Міністерство молоді та спорту виконує як політико-адміністративні, так і координаційні функції, будучи ключовим посередником між органами влади, інститутами громадянського суспільства та молоддю [3].

Положення про Департамент молоді та спорту виконавчого органу Київської міської ради (КМДА), затверджене рішенням Київської міської ради, є нормативно-організаційним актом органу місцевого самоврядування, який визначає правовий статус, компетенцію, функції та організаційну структуру Департаменту як одного з основних суб'єктів реалізації молодіжної політики у місті Києві. Документ ухвалено відповідно до законів України «Про місцеве самоврядування» [4], «Про столицю України – місто-герой Київ» [5], «Про основні засади молодіжної політики» [6] та інших нормативних актів, що забезпечує його правову обґрунтованість і легітимність. У Положенні визначено, що Департамент є підзвітним Київському міському голові, підконтрольним Київській міській раді та здійснює координацію своєї діяльності з Міністерством молоді та спорту України. Нормативний акт регламентує не лише загальні принципи функціонування Департаменту, а й деталізує його основні завдання, серед яких – реалізація політики у сфері молоді, сприяння розвитку фізичної культури і спорту, координація

молодіжних ініціатив, а також організація національно-патріотичного виховання. Важливим є те, що документ передбачає право Департаменту ініціювати нормативні пропозиції, брати участь у підготовці програм і проєктів, здійснювати контрольні функції та координувати діяльність суб'єктів на місцевому рівні [7].

У сучасних умовах розвитку держави молодіжна політика посідає важливе місце в системі публічного адміністрування, оскільки спрямована на забезпечення прав молоді, формування громадянської відповідальності та підвищення її соціальної активності. Її реалізація охоплює широкий комплекс соціальних, освітніх, культурних, економічних і правових заходів, що потребують узгодженого нормативного впорядкування та належної організаційної підтримки з боку відповідних суб'єктів. У цьому процесі беруть участь органи публічної влади різних рівнів, посадові особи, установи, а також інститути громадянського суспільства, які виконують регуляторні, виконавчі, контрольні та координаційні функції. Значна роль у реалізації молодіжної політики належить центральним органам виконавчої влади, які забезпечують стратегічне планування, підготовку програм, нормативне впорядкування та моніторинг результативності державної політики. Водночас на місцевому рівні важливими суб'єктами є органи місцевого самоврядування та їхні структурні підрозділи, які безпосередньо організовують і координують реалізацію молодіжних програм, ініціатив і соціальних проєктів.

Список використаних джерел

1. Андрєєва Д.Є. Система адміністративно-правового регулювання в галузі молодіжної політики в Україні. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 1 (I). С. 12–16. URL: <https://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-1-2012-1/1.pdf>
2. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27 квітня 2021 № 1414-IX. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1414-20>
3. Про затвердження Положення про Міністерство молоді та спорту України : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 02 квітня 2014 № 220. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/220-2014-%D0%BF>
4. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 № 280/97-ВР. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/280/97-%D0%B2%D1%80>
5. Про столицю України – місто-герой Київ : Закон України від 15 січня 1999 № 401-XIV. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/401-14>

6. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27 квітня 2021 № 1414-IX. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1414-20>

7. Про затвердження Положення про Департамент молоді та спорту виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації): Рішення Київської міської ради від 08 вересня 2022 року № 5396/5437. Київ, 2022. URL: <https://dms.kyivcity.gov.ua/pro-nas/pro-department>

Мілоцький Олег Леонідович,

аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

ORCID : <https://orcid.org/0009-0007-5991-3786>

ПОРЯДОК І СПОСОБИ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В УКРАЇНІ

Виконання судових рішень є завершальною стадією судового процесу, що забезпечує реалізацію рішень суду в межах виконавчого провадження. Цей процес включає сукупність дій уповноважених органів і осіб, спрямованих на примусове виконання судових актів відповідно до вимог законодавства. Правове регулювання виконання рішень визначає порядок, способи, учасників та їх повноваження, а також установлює механізми контролю за їх діяльністю. Виконання здійснюється державними та приватними виконавцями, які діють на засадах законності, справедливості й неупередженості. Процедури примусового виконання передбачають застосування заходів стягнення, арешту майна, обмежень та інших примусових дій. Порядок і способи виконання судових рішень формують системний механізм реалізації судових актів у правовій системі України.

С. Кравцов, Е. Крікорова розглянули порядок і способи виконання судових рішень як завершальну стадію судового процесу, що забезпечує реальне відновлення порушених прав і законних інтересів осіб. Наголошується, що виконання рішень здійснюється в межах виконавчого провадження, яке включає сукупність дій уповноважених органів і осіб, спрямованих на примусове виконання відповідно до Конституції України, законів та нормативно-правових актів. Визначено, що виконання судових рішень має розглядатися як цілісний процес разом із судовим розглядом справи, оскільки саме на цьому етапі відбувається реалізація права на судовий захист. Підкреслено, що правове регулювання виконавчого провадження спрямоване на забезпечення обов'язковості рішень суду через систему органів

державної виконавчої служби та застосування примусових заходів. У межах цього провадження передбачено контроль суду за виконанням рішень, що гарантує дотримання принципів законності та справедливості. Порядок і способи виконання судових рішень формують важливий елемент механізму реалізації правосуддя в Україні [1].

А. Бушан розглянув порядок і способи виконання судових рішень через аналіз міжнародних і національних моделей примусового виконання, виокремив класифікацію систем за рівнем органів і типом виконавців, зокрема державних і приватних, зазначив, що виконання здійснюється через інтегрування функцій державних виконавців та запровадження інституту приватного виконання, який посилює ефективність реалізації судових актів. У статті науковця описано відмінності між централізованими та змішаними моделями, а також форми контролю за діяльністю виконавців. Значну увагу приділено способам здійснення примусу, які включають стягнення, накладення обмежень і застосування адміністративних заходів. Узагальнено структурні підходи до організації процесу виконання рішень і запропоновано новий погляд на класифікацію виконавчих систем [2].

Відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» порядок і способи виконання судових рішень визначаються як завершальна стадія судового провадження, що здійснюється в межах повноважень, установлених Конституцією України та цим Законом. Виконавче провадження базується на засадах верховенства права, обов'язковості виконання рішень, законності, справедливості, неупередженості та відкритості. Примусове виконання покладається на органи державної виконавчої служби та приватних виконавців, які здійснюють дії відповідно до вимог закону. Рішення підлягають виконанню на підставі виконавчих документів, як-от виконавчі листи, накази судів, ухвали, виконавчі написи нотаріусів та інші передбачені законом документи. Основними заходами примусового виконання є звернення стягнення на кошти, майно чи заробітну плату боржника, вилучення предметів і заборона користування або розпорядження майном. Виконання контролюється через автоматизовану систему виконавчого провадження та Єдиний реєстр боржників, що забезпечують фіксацію дій виконавців і прозорість процесу [3].

У свою чергу Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» порядок і способи виконання судових рішень визначає через діяльність органів державної виконавчої служби та приватних виконавців, які забезпечують

своєчасне, повне й неупереджене виконання рішень. Примусове виконання здійснюється на підставі Конституції України, цього Закону та інших нормативно-правових актів. Діяльність виконавців базується на принципах верховенства права, законності, обов'язковості виконання рішень, справедливості, неупередженості, гласності та співмірності заходів примусу. Закон передбачає два основні способи виконання – державне та приватне, що реалізуються відповідно Міністерством юстиції України та уповноваженими громадянами, які мають статус приватних виконавців. Органи державної виконавчої служби здійснюють примусове виконання рішень від імені держави, тоді як приватні виконавці діють як суб'єкти незалежної професійної діяльності. Обидві категорії виконавців діють у межах визначених законом повноважень, під контролем Міністерства юстиції, із забезпеченням прозорості та відповідальності їх діяльності [4].

Відповідно до наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень» порядок і способи виконання судових рішень визначаються на основі положень законів України «Про виконавче провадження» та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів». Примусове виконання здійснюють державні та приватні виконавці, які діють відповідно до компетенції, визначеної законом. Інструкція встановлює організаційну структуру органів примусового виконання, зокрема Департамент державної виконавчої служби та його територіальні управління, а також визначає порядок підвідомчості справ. Виконання судових рішень забезпечується через автоматизовану систему виконавчого провадження та Єдиний реєстр боржників, що гарантує прозорість і контроль. Документи виконавчого провадження формуються в електронній формі, підписуються кваліфікованим електронним підписом або виготовляються на паперових носіях. Інструкція також деталізує порядок винесення постанов, оформлення актів, вимог і запитів, що забезпечує єдність правозастосовної практики у сфері примусового виконання рішень [5].

Отже, порядок і способи виконання судових рішень в Україні становлять завершальний етап судового процесу, який забезпечує реальне відновлення порушених прав і законних інтересів осіб. Виконання рішень здійснюється в межах виконавчого провадження, що охоплює комплекс організаційно-правових дій уповноважених органів та осіб, спрямованих на забезпечення обов'язковості рішень суду. Система примусового виконання базується на поєднанні державної та приватної форм, що гарантує своєчасність і

неупередженість дій виконавців. Правове регулювання цього процесу ґрунтується на принципах верховенства права, законності, справедливості та гласності, забезпечуючи співмірність заходів примусу. Виконання судових рішень здійснюється на підставі виконавчих документів, із застосуванням механізмів стягнення коштів, арешту майна, обмежень і заборон. Значну роль відіграє автоматизована система виконавчого провадження та Єдиний реєстр боржників, які гарантують прозорість і контроль за діями виконавців. Процес виконання судових рішень формує ключову складову реалізації правосуддя, спрямовану на забезпечення реальної дії судових актів у правовій системі держави.

Список використаних джерел

1. Кравцов С.О., Крікорова Е.К. Виконавче провадження як завершальна стадія судового процесу. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2020. Том 31 (70), № 3. С. 70–73. УДК 347.9. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2020.3/12>
2. Буцан А.О. Системи примусового виконання судових рішень: новий погляд на класифікацію. *Jurnalul juridic national: teorie si practica = Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2018. № 2 (30). С. 39–43
3. Про виконавче провадження : Закон України; Перелік від 02 червня 2016 № 1404-VIII. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1404-19>
4. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02 червня 2016 № 1403-VIII. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1403-19>
5. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень : Наказ Міністерства юстиції України; Інструкція, Звіт, Форма типового документа, Розпорядження, Декларація, Договір, Журнал, Протокол, Постанова, Довідка від 02 квітня 2012 № 512/5. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0489-12>

Пеліхос Євген Миколайович,

кандидат юридичних наук,

науковий співробітник Науково-дослідного інституту морського та космічного права

ORCID : <https://orcid.org/0000-0001-8847-5526>

ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В СИСТЕМІ ПРАВОСУДДЯ УКРАЇНИ

Наукове дослідження адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина у системі правосуддя України дає змогу оцінити стан і результативність правового регулювання у сфері гарантування основоположних прав. Такий аналіз сприяє виявленню проблем функціонування правових інструментів та визначенню напрямків їх удосконалення з урахуванням принципу верховенства права. Особливої актуальності ця проблематика набуває в умовах збройної агресії російської федерації проти України, що супроводжується численними порушеннями міжнародного гуманітарного права та прав людини. За таких обставин підвищується значення ефективного правового впорядкування діяльності органів правосуддя з метою належного захисту прав і свобод людини. Удосконалення адміністративно-правових засад функціонування системи правосуддя сприяє зміцненню правопорядку, забезпеченню правової безпеки громадян та підвищенню довіри до судової влади.

Значну увагу забезпеченню судового захисту прав і свобод людини і громадянина приділяє Конституційний суд України. У своїх рішеннях він наголошує, що головною формою державного захисту є саме судовий захист. Це право є невід'ємним і не може бути обмежене навіть за умов воєнного чи надзвичайного стану. Судовий захист прав гарантується в межах конституційного, цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства. Норми, які передбачають вирішення правових спорів, мусять відповідати принципу рівності всіх перед законом і судом та не мають звужувати право особи на судовий захист (Рішення від 7 травня 2002 року № 8-рп/2002). Право на судовий захист передбачає також можливість апеляційного та касаційного перегляду судових рішень. Це є необхідною гарантією поновлення порушених прав і законних інтересів людини та громадянина (Рішення від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004, Рішення від 27 січня 2010 року № 3-рп/2010). Судовий контроль за законністю порушення кримінальних справ є важливою гарантією прав і свобод людини і

громадянина, оскільки забезпечує реалізацію права на судовий захист і запобігає можливим зловживанням з боку правоохоронних органів (Рішення від 30 червня 2009 року № 16-рп/2009). Обмеження судового забезпечення позову у справах, пов'язаних із діяльністю парламенту чи Президента України, зумовлюється їхнім конституційним статусом і не розглядається як обмеження конституційного права на судовий захист (Рішення від 16 червня 2011 року № 5-рп/2011). Виконання судового рішення є процесуальною гарантією захисту майнових прав, що полягає в поверненні сторін виконавчого провадження до попереднього становища в разі скасування правової підстави для виконання такого рішення (Рішення від 2 листопада 2011 року № 13-рп/2011) [1].

На думку О. Барабаш, адміністративне судочинство має насамперед забезпечувати захист прав, свобод і законних інтересів громадян та юридичних осіб, а також здійснювати контроль за законністю і обґрунтованістю рішень, що мають суспільнозначущий характер. Завдяки цьому громадяни отримують реальну можливість вимагати від держави дотримання належного рівня гарантій їхніх прав і свобод. Одним із визначальних завдань адміністративного судочинства є утвердження принципу верховенства права над проявами адміністративного свавілля, що сприяє ефективному захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб. У такому контексті адміністративне судочинство є важливим засобом забезпечення реалізації та охорони цих прав, а також визначає зміст і спрямованість адміністративного провадження. Його основною метою є забезпечення процесуальної рівності сторін у судовому розгляді, що створює необхідні умови для справедливого вирішення суперечок [2].

Д. Кулешов зазначає, що визнання, належна реалізація та судовий захист прав і свобод людини є необхідними передумовами функціонування правової держави в Україні. Важливим етапом становлення незалежності судової влади стало прийняття Декларації про державний суверенітет України, якою вперше було закріплено відокремленість судів від інших гілок влади. Основним змістом діяльності судів є здійснення правосуддя, що передбачає захист прав і свобод фізичних та юридичних осіб, утвердження принципу верховенства права, вирішення юридичних спорів та виконання інших функцій правового характеру. У процесі формування правової держави суди мають орієнтуватися на потребу забезпечення ефективного захисту прав людини та застосовувати гуманістичні підходи у здійсненні правосуддя. Водночас до системи судової

влади належать не лише суди, а й державні органи, діяльність яких спрямовано на організаційне та процесуальне забезпечення функціонування судів [3].

На думку Ю. Осіпова, розкриття сутності механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду можливе через два основні підходи, кожен із яких характеризується власною системою ознак та особливостей. Учений зазначає, що визнання або підтримка лише одного з цих підходів не є хибним, оскільки ключове значення має врахування певних базових положень. Зокрема, механізм реалізації права на звернення до адміністративного суду розглядається як сукупність юридичних засобів, спрямованих на забезпечення ефективного застосування правових норм щодо можливості особи ініціювати виникнення адміністративно-процесуальних правовідносин. Дослідник акцентує увагу на основних аспектах і значенні реалізації права на судовий захист, зокрема на класифікації суб'єктів, які беруть участь у його здійсненні. При цьому враховується складність і специфічний характер права на судовий захист, а також його потенційна природа до моменту вираження особою відповідного волевиявлення шляхом звернення до суду. Узагальнюючи науковець підкреслює, що хоча право на судовий захист гарантується державою, його практична реалізація безпосередньо залежить від особистого вибору та активних дій особи [4].

Основним суб'єктом забезпечення захисту порушених прав і свобод людини і громадянина в Україні є правосуддя. Його фундаментальні засади полягають у виключній компетенції судів щодо здійснення правосуддя, яка поширюється на будь-яку юридичну суперечку і кримінальне обвинувачення, а також передбачає можливість установа законом досудового порядку врегулювання суперечок і участь народу у здійсненні правосуддя через інститут присяжних. Судоустрій в Україні формується відповідно до принципів територіальності та спеціалізації, при цьому створення й ліквідація судів здійснюється виключно на підставі закону. Незалежність суддів гарантується Конституцією, а будь-який вплив на суддю забороняється. Засади судочинства охоплюють рівність усіх перед законом і судом, змагальність сторін, забезпечення права на захист, відкритість судового процесу та обов'язковість судового рішення, тоді як фінансове забезпечення діяльності судів покладається на державу. Водночас прокуратура здійснює підтримання публічного обвинувачення, а адвокатура забезпечує надання правничої допомоги та представництво інтересів у суді, що загалом сприяє дотриманню балансу у сфері захисту прав і свобод громадян [5].

Отже, адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини і громадянина в системі правосуддя України має важливе значення для гарантування належного рівня правового захисту та утвердження принципу верховенства права. Його зміст полягає у створенні правових умов і процедур, спрямованих на ефективну реалізацію та захист прав людини через діяльність судових і пов'язаних із ними інституцій. Судовий захист є основною формою державного захисту прав і свобод, який гарантується в різних видах судочинства та не може бути обмежений навіть за умов воєнного чи надзвичайного стану. Важливу роль у цьому відіграє адміністративне судочинство, що забезпечує контроль за законністю рішень органів публічної влади та сприяє утвердженню рівності сторін у судовому процесі. Реалізація права на звернення до суду залежить від волевиявлення особи, але водночас гарантується державою через відповідні правові інструменти та процедури.

Список використаних джерел

1. Право на судовий захист. Конституційний суд України. 2023. URL: <https://ccu.gov.ua/storinkaknygy/439-pravo-na-sudovyy-zahyst>
2. Барабаш О. Захист прав людини в адміністративному провадженні: дія принципу верховенства права. Forum Prava. 2022. 73(2). 102–110. URL: http://forumprava.pp.ua/files/102-110-2022-2-FPBarabash_11.pdf
3. Кулешов Д. В. Судовий захист прав людини як гарантія конституційного ладу України. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право. 2018. Вип. 25. С. 148-151.
4. Осіпов Ю. В. Реалізація права на звернення до адміністративного суду та способи його судового захисту : автореферат дис. ... к. ю. н.: 12.00.07. Київ, 2023. 18 с
5. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Розсоха Сергій Сергійович,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту
морського та космічного права
ORCID : <https://orcid.org/0000-0001-6039-3174>

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Нотаріальна діяльність у правовій системі України постає як інституційно впорядкована форма публічного адміністрування, спрямована на офіційне засвідчення правочинів і юридичних фактів та надання їм підвищеної доказової сили. Її функційне призначення полягає в забезпеченні юридичної вірогідності приватноправових дій, що безпосередньо пов'язано із захистом права власності, спадкових прав та інших суб'єктивних прав і законних інтересів осіб. Через учинення нотаріальних дій держава реалізує повноваження з офіційного визнання та підтвердження юридичнозначущих обставин, поєднуючи приватноправовий зміст із публічно-правовою формою їх засвідчення. Адміністративно-правові норми визначають організаційні засади функціонування нотаріату, установлюючи порядок доступу до професії, вимоги до кваліфікації та правила здійснення діяльності. Вони також окреслюють систему контролю та нагляду, що забезпечує відповідність нотаріальної практики встановленим стандартам законності й професійної етики.

Л. Чистоклетов та О. Хитра зазначають, що в адміністративному праві не сформовано усталеного й загальновизнаного розуміння адміністративно-правового забезпечення, а наукові підходи варіюються між діяльнісним трактуванням, розумінням його як певного «стану» та комбінованими моделями. Дослідники здійснюють критичний аналіз наявних доктринальних позицій і визначають ключові орієнтири для формування коректної дефініції, передусім акцентуючи на адміністративно-правовій основі як узгодженій сукупності базових нормативно-правових актів, принципів і норм. Виходячи з цього вони пропонують розглядати адміністративно-правове забезпечення як синтез нормативної основи впливу суб'єктів владних повноважень на публічно-управлінські відносини та їхньої практичної діяльності щодо формування, реалізації й удосконалення такої основи з метою досягнення цілей адміністративного права. Окремий акцент зроблено на категорії «система забезпечення», яку автори пов'язують із потребою наявності інституційного компонента учасників, що фактично здійснюють відповідні дії,

а не лише формального переліку правових засобів. Аргументується, що зазначена «система забезпечення» має охоплювати не тільки нормативні приписи та інструменти впливу, а й визначене коло юридичних і фізичних осіб, а також управлінські технології, через які забезпечення реалізується й еволюціонує [1].

К. Досінчук наголошує, що гарантії забезпечення діяльності нотаріату в Україні утворюють багаторівневу систему умов і правових інструментів, за допомогою яких публічна адміністрація підтримує належну організацію нотаріату та здійснення нотаріальної функції. Авторка підкреслює, що категорія «забезпечення» у правовому вимірі охоплює не лише сукупність гарантій, а й діяльність уповноважених органів, спрямовану на формування необхідних передумов для стабільного функціонування нотаріату й охорони прав учасників нотаріальних правовідносин. Обґрунтовується класифікація гарантій на загальні (економічні, політичні, соціальні, ідеологічні) та спеціальні (юридичні), причому визначальне значення для практики мають саме юридичні гарантії, закріплені на рівні Конституції та законів і конкретизовані підзаконними нормативними актами у сфері нотаріату. Значна увага приділяється економічному аспекту гарантій, зокрема відмінностям у фінансових засадах діяльності державних і приватних нотаріусів та чинникам ризику, що можуть впливати на якість надання нотаріальних послуг. Підкреслюється, що соціальні гарантії державних нотаріусів, зокрема умови праці, відпустки й соціальне страхування, безпосередньо впливають на кадрову стабільність і добросовісність системи нотаріату, а їх недостатній рівень здатен зумовити зниження довіри до нотаріальних дій. Окремо акцентується, що юридичні гарантії включають визначення компетенції органів у сфері нотаріату, процедури контролю, заборону неправомірного втручання в діяльність нотаріуса та встановлення відповідальності за такі порушення [2].

І. Войташек аналізує вплив воєнного стану на адміністративно-правову трансформацію нотаріальної діяльності, акцентуючи на запровадженні тимчасових обмежень, процедурних спрощень і розширенні використання цифрових сервісів. Автор доводить, що центральним завданням у цих умовах є гарантування безперервного доступу громадян до нотаріальних послуг попри загрози безпеці, обмеження пересування та часткову недоступність інфраструктури й державних реєстрів. Підкреслюється, що нормативне регулювання періоду воєнного стану зорієнтоване на підтримання правової визначеності правочинів, захист права власності та належне документальне

засвідчення юридично значущих дій. Зазначається, що процедурні спрощення мають функційний характер, оскільки спрямовані на оптимізацію адміністративних вимог і зменшення бюрократичного навантаження без відступу від принципів законності та професійної відповідальності нотаріусів. Особливу увагу приділено ролі електронних документів, кваліфікованого електронного підпису та електронних реєстрів, які забезпечують можливість дистанційного вчинення нотаріальних дій і підвищують оперативність правового обігу. Водночас автор акцентує на потенційних ризиках зловживань у межах спрощених процедур та обґрунтовує потребу посилення адміністративного нагляду, забезпечення прозорості цифрових рішень і невідворотності відповідальності за допущені порушення [3].

Р. Ігонін підкреслює, що категорія «адміністративно-правове забезпечення» широко застосовується в адміністративно-правових дослідженнях, проте в науковій доктрині відсутнє усталене й належно аргументоване визначення цього поняття, що негативно позначається на системності понятійного апарату. Автор зазначає, що складність проблеми зумовлена також недостатньою теоретичною розробленістю самого феномену «забезпечення» в межах юридичних дефініцій, унаслідок чого наукові підходи суттєво відрізняються. Як концептуальну основу він розглядає зв'язок забезпечення з фактичним створенням умов, гарантуванням, охороною та захистом правових цінностей, наголошуючи на практиці застосування норм як індикаторі їх реальної ефективності. Критично аналізуючи чинні концепції, дослідник зводить структуру адміністративно-правового забезпечення до двох взаємопов'язаних складових системи адміністративно-правових норм і досягнутого рівня їх реалізації суб'єктами владних повноважень [4].

Отже, нотаріальна діяльність у правовій системі України розглядається як інституційно впорядкована форма публічного адміністрування, що забезпечує офіційне засвідчення правочинів і юридичних фактів та поєднує приватноправовий зміст із публічно-правовою формою їх підтвердження. Адміністративно-правове забезпечення цієї сфери трактується в доктрині неоднозначно як діяльність, як певний стан або як їх поєднання, однак у центрі уваги перебувають нормативна основа, інституційний компонент і реальний рівень реалізації відповідних приписів. Його структура охоплює систему адміністративно-правових норм, гарантії різного рівня та діяльність уповноважених суб'єктів, спрямовану на створення умов для стабільного функціонування нотаріату й захисту прав учасників нотаріальних правовідносин. Особливе значення мають юридичні гарантії, механізми

контролю та відповідальності, а також економічні й соціальні чинники, що впливають на якість і добросовісність нотаріальної практики.

Список використаних джерел

1. Чистоклетов Л., Хитра О. Поняття адміністративно-правового забезпечення та його механізму. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». 2020. № 3 (27). С. 173–180. DOI: 10.23939/law2020.27.173.

2. Досінчук К. Ф. Гарантії забезпечення діяльності нотаріату в Україні. Публічне право. 2014. № 3 (15). С. 207–212.

3. Войташек І. Адміністративно-правові засади обмеження та спрощення нотаріальних процедур в умовах війни. Актуальні проблеми правознавства. 2025. № 4 (44). С. 14 – 22 . DOI: 10.35774/app2025.04.014.

4. Ігонін Р. Проблема доктринального визначення поняття «адміністративно-правове забезпечення». Вісник Національної академії прокуратури України. 2015. № 2(40). С. 37–43. URL: <http://www.visnyknapu.gp.gov.ua>

Руденко М. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,

Київський університет інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-8983-9470>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ФЕДЕРАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НІМЕЧЧИНИ: ДОСВІД І МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

Адміністративно-правове забезпечення організації та діяльності федеральної поліції Німеччини становить вагомий практичний і теоретичний інтерес для України з огляду на орієнтацію Національної поліції України на впровадження європейських стандартів і цінностей у контексті євроатлантичного курсу держави. Німецька модель функціонування федеральної поліції демонструє приклад динамічного розвитку та адаптації до сучасних безпекових умов. Актуальність її досвіду зумовлюється ефективним реагуванням на новітні виклики, що охоплюють як практичні потреби правоохоронної діяльності, так і використання результатів науково-технічного прогресу та інструментів загальноєвропейської координації. Ідеться, зокрема, про здійснення моніторингу телекомунікацій, протидію ІТ-злочинності,

забезпечення підтримки постраждалих осіб, а також розслідування тяжких і політично мотивованих кримінальних правопорушень.

Поліцейська система Німеччини має федеративну побудову та охоплює поліцію федеральних земель і два загальнонаціональні органи – Федеральну поліцію Німеччини та Федеральне відомство кримінальної поліції Німеччини. Організація та функціонування земельної поліції перебувають у сфері компетенції самих федеральних земель, що зумовлює різноманітність структурних моделей і підходів до управління в різних регіонах. Загалом поліція підпорядковується органам влади земель, тоді як виконання загальнонаціональних завдань покладено на федеральні поліцейські органи. Щодо інституційної побудови в окремих землях поліцейські підрозділи інтегровані до структури міністерств внутрішніх справ, тоді як в інших функціонують як самостійні адміністративні органи. Кадрова система передбачає трирівневу модель службового просування: базовий рівень із виконанням основних функцій після відносно короткої підготовки, середній рівень із розширеним колом повноважень за умови здобуття середньої освіти та проходження дворічного навчання, а також вищий рівень, що передбачає самостійну діяльність і потребує вищої освіти або її еквівалента [1].

Федеральна поліція Німеччини перебуває в підпорядкуванні та під керуванням Федерального міністерства внутрішніх справ Німеччини і виконує визначені законом завдання у сфері безпеки. До її компетенції належать охорона федеральних органів влади та їх об'єднань, захист приватних прав у межах наданих повноважень, а також запобігання кримінальним правопорушенням і реагування на загрози публічній безпеці. Вона здійснює свою діяльність у координації з іншими федеральними чи земельними органами в разі наявності невідвратної небезпеки, забезпечуючи охорону федеральних конституційних органів і міністерств. Повноваження Федеральної поліції поширюються на контроль державного кордону, нагляд за транскордонним рухом, забезпечення безпеки у прикордонних районах, охорону залізничної інфраструктури та повітряного транспорту, а також підтримання порядку на борту повітряних суден. Крім того вона може діяти на морі за межами територіальних вод, виконувати завдання в умовах надзвичайного стану та оборони, брати участь у міжнародних операціях і надавати допомогу іншим державам у випадках особливої важливості. До її компетенції також належать розслідування та переслідування кримінальних правопорушень, ужиття заходів щодо запобігання адміністративним

проступкам і застосування передбачених законом інструментів для належного виконання покладених функцій [2].

Охорона державного кордону належить до пріоритетних завдань Федеральної поліції Німеччини у випадках, коли федеральні землі за погодженням із федеральним урядом не здійснюють відповідні функції власними силами. Зміст цього напрямку діяльності охоплює поліцейський нагляд за кордоном, контроль транскордонного переміщення осіб і транспортних засобів, перевірку документів та надання дозволу на перетин кордону, проведення прикордонних обшуків як превентивного заходу, а також запобігання небезпекам, пов'язаним із перетином кордону, у прикордонній смузі глибиною до 30 км [3].

Попри те що протидія злочинності не визначається як основна функція федеральної поліції, вона відіграє суттєву роль у боротьбі з шахрайством, пошкодженням майна, організованою злочинністю, контрабандою, підробленням документів та кримінальними правопорушеннями у сфері господарської діяльності. Для реалізації цих завдань застосовуються комплексні заходи, зокрема аналітична діяльність, розшук підозрюваних, проведення обшуків, спостереження та розвідувальні дії, зокрема в цифровому середовищі. Такі дії здійснюються в межах так званої «першої атаки», після чого до роботи залучаються слідчі підрозділи, мобільні розшукові групи та експертні служби, а також використовуються власні криміналістичні технології. Розслідування кримінальних правопорушень невеликої та середньої тяжкості забезпечують шістдесят одне регіональне слідче управління, тоді як справами щодо тяжких і організованих злочинів опікуються спеціалізовані підрозділи у складі дев'яти федеральних управлінь боротьби зі злочинністю [4].

Федеральна поліція також надає підтримку федеральним і земельним органам влади на їхні запити, забезпечуючи кадрові та матеріальні ресурси, сприяючи інформаційному обміну та допомагаючи в розслідуванні резонансних злочинів. Вона бере участь у заходах із підтримання або відновлення громадської безпеки та порядку під час стихійних лих, масштабних аварій або загроз демократичному конституційному ладу. Підрозділи спеціального призначення федеральної поліції взаємодіють із різними федеральними структурами й організаціями, діяльність яких пов'язана з нерозповсюдженням хімічної, біологічної, радіологічної та ядерної зброї, питаннями оборони держави та радіаційного захисту [5].

Отже, адміністративно-правове забезпечення організації та діяльності федеральної поліції Німеччини становить значний науковий і практичний інтерес для України в контексті впровадження європейських стандартів у сфері публічного адміністрування безпеки. Німецька поліцейська система має федеративну структуру, що поєднує діяльність земельних органів із функціонуванням загальнонаціональних інституцій, розмежовуючи компетенцію між регіональним і федеральним рівнями. Землі наділені автономією в питаннях організації поліції, тоді як виконання завдань загальнодержавного значення, зокрема охорони кордону та захисту конституційних органів, забезпечується на федеральному рівні. Відповідні органи здійснюють широкий спектр повноважень, включаючи контроль транскордонного руху, протидію сучасним видам злочинності, застосування аналітичних та криміналістичних інструментів, а також координацію дій у разі надзвичайних ситуацій.

Список використаних джерел

1. Frevel B., Kuschewski P. Police Organization and Police Reform in Germany: The Case of North Rhine-Westphalia. University of Applied Sciences of Public Administration in North Rhine-Westphalia, German Police University. 2009. URL: <http://epa-journal.eu/download/3.-police-organization-and-police-reform-in-germany-the-case-of-north-rhinewestphalia.pdf>
2. Gesetz über die Bundespolizei (BPolG, 1994). Das Bundesministerium der Justiz. 2023. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bgsg_1994/BJNR297900994.html
3. Grenzschutz. URL: https://www.bundespolizei.de/Web/DE/03Unsere-Aufgaben/01Grenzschutz/grenzschutz_node.html
4. Kriminalitätsbekämpfung. 2024. URL: https://www.bundespolizei.de/Web/DE/03Unsere-Aufgaben/08Kriminalitaetsbekaempfung/kriminalitaetsbekaempfung_node.html
5. Polizeiliche Unterstützung der Bundesländer und Behörden. BUNDESPOLIZEI. 2024. URL: https://www.bundespolizei.de/Web/DE/03Unsere-Aufgaben/09Polizeiliche-Unterstuetzung-der-Bundeslaender-und-behoerden/Polizeiliche-Unterstuetzung-der-Bundeslaender-und-behoerden_node.html

Тополя Руслан Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент,
головний судовий експерт Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру Міністерства внутрішніх справ України
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6964-2974>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ КОНТРОЛЮ ТА НАГЛЯДУ ЗА ЕКСПЕРТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах розбудови правової держави контроль і нагляд займають важливе місце серед інструментів публічного адміністрування, оскільки сприяють забезпеченню законності та належного функціонування державних органів. Особливого значення ці інститути набувають у сфері судово-експертної діяльності, яка відіграє ключову роль у формуванні об'єктивної доказової бази у кримінальному, цивільному та адміністративному судочинстві. Саме від якості та неупередженості експертних досліджень залежить обґрунтованість судових рішень і рівень суспільної довіри до правосуддя. У межах адміністративного права контроль розглядається як діяльність, спрямована на перевірку виконання функцій підконтрольними суб'єктами та усунення виявлених порушень, тоді як нагляд має превентивну спрямованість і пов'язаний із запобіганням та припиненням правопорушень у суспільно значущих сферах. Поєднання цих форм діяльності забезпечує комплексний вплив публічної влади на організацію та здійснення судово-експертних досліджень.

Контроль і нагляд у сфері судово-експертної діяльності відповідно до Закону України «Про судову експертизу» реалізуються через передбачені законодавством організаційні та правові механізми, спрямовані на забезпечення законності, незалежності та об'єктивності експертних досліджень. Організаційно-управлінські основи діяльності державних спеціалізованих установ покладені на міністерства та інші органи, у сфері управління яких вони перебувають, що передбачає здійснення контролю за додержанням законодавства у цій галузі. Міністерство юстиції України відіграє провідну роль у науково-методичному забезпеченні та контролі діяльності судових експертів, які не є працівниками державних установ. Вагомим інструментом нагляду є ведення Державного реєстру атестованих судових експертів, до якого вносяться лише ті фахівці, що пройшли процедуру атестації. Додатковим засобом контролю є атестація та державна реєстрація методик проведення експертиз, порядок здійснення яких визначається

Кабінетом Міністрів України. Закон також передбачає дисциплінарну відповідальність експертів за порушення встановлених вимог, що включає визначений перелік проступків і можливість застосування відповідних стягнень [1].

О. Юнацький наголошує, що судова експертиза є одним із провідних засобів доказування у кримінальному провадженні, у зв'язку з чим її результати потребують належного контролю. Попри закріпленій на законодавчому рівні принцип незалежності експерта, контроль за якістю виконання експертних досліджень не втрачає актуальності, адже допущені помилки або свідоме викривлення висновків можуть істотно вплинути на підсумок розгляду справи. Науковець зазначає, що питання контролю у цій сфері не отримало чіткого законодавчого врегулювання, проте окремі підзаконні акти передбачають здійснення нагляду за дотриманням методик проведення експертних досліджень, який покладається на керівників експертних установ. Разом із тим такий контроль здебільшого має формальний характер і не гарантує належного рівня якості експертної діяльності. Автор виокремлює декілька різновидів помилкових експертних висновків, зокрема ті, що зумовлені наданням недостовірних матеріалів, навмисним викривленням результатів або власними професійними помилками експерта. Підкреслюється, що за надання завідомо неправдивого висновку має наставати кримінальна чи адміністративна відповідальність, тоді як експертні помилки мають виявлятися завдяки ефективному контролю якості [2].

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз» визначає комплексну процедуру розроблення, оцінки та впровадження методик у судово-експертну практику, яка виконує функцію контролю й нагляду за якістю експертної діяльності. Атестація методик, що передбачає рецензування звіту про наукову роботу та їх апробацію, є важливим елементом наглядового механізму, оскільки дозволяє перевірити обґрунтованість, ефективність і результативність методик перед їх застосуванням. Державна реєстрація методик здійснюється Міністерством юстиції України на підставі висновків Координаційної ради, що гарантує офіційне визнання й контрольований доступ до них. Участь спеціалізованих установ та незалежних фахівців у рецензуванні й апробації підсилює прозорість процесу та виключає упередженість. Внесення до Реєстру підтверджує законність використання методики й створює підґрунтя для системного нагляду за її застосуванням у практиці. Порядок також передбачає внесення змін до методик у разі появи

нових об'єктів чи технічних засобів, що забезпечує адаптивність системи контролю. Припинення застосування методик регламентується через рішення наукових рад і Координаційної ради, що є гарантією наглядової послідовності [3].

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Координаційну раду з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України» № 778 від 16 листопада 1994 року визначає Координаційну раду як постійний консультативно-дорадчий орган, що забезпечує міжвідомчу координацію та методичне керівництво у сфері судово-експертної діяльності. До її завдань належить методичне забезпечення органів досудового розслідування, судів та суб'єктів судово-експертної діяльності, а також розгляд ключових міжвідомчих питань. У межах контрольних і наглядових повноважень Рада розглядає питання державної реєстрації методик, внесення змін до них чи припинення їх застосування, що фактично є формою наглядової діяльності. Вона визначає пріоритети науково-дослідних робіт і формує єдині підходи до розроблення та впровадження нових методів експертизи. Координаційна рада також бере участь у створенні реєстрів методик і атестованих судових експертів, що є інструментом контролю за професійними стандартами. Її діяльність включає вдосконалення навчально-методичної роботи та забезпечення єдиного підходу до підготовки й підвищення кваліфікації експертів. Важливим елементом є вироблення рекомендацій щодо удосконалення законодавства у сфері судово-експертної діяльності [4].

Отже, у сучасних умовах функціонування правової держави контроль і нагляд відіграють важливу роль серед інструментів публічного адміністрування, оскільки сприяють забезпеченню законності та належної організації діяльності у сфері судово-експертних досліджень. Ефективність цих інструментів має особливе значення, адже якість і об'єктивність експертних висновків безпосередньо впливають на обґрунтованість судових рішень і рівень довіри суспільства до правосуддя. Нормативне регулювання передбачає систему організаційних і процедурних заходів, зокрема діяльність уповноважених органів управління, ведення державних реєстрів експертів, атестацію фахівців і застосування дисциплінарної відповідальності за порушення професійних вимог. Важливим елементом контролю є також перевірка та реєстрація методик проведення експертних досліджень, що дозволяє оцінювати їх наукову обґрунтованість, ефективність і можливість практичного застосування. У процесі наглядової діяльності значну роль відіграє міжвідомча координація, яка забезпечує узгодження науково-

методичних підходів, формування професійних стандартів та розвиток експертної практики.

Список використаних джерел

1. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 № 4038-XII. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4038-12>

2. Юнацький О. В. Проблеми контролю якості судово-експертного дослідження. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу: матеріали наук.-практ. конф. Харків, 2017. С. 231–232. URL: https://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/08_11_2017/pdf/108.pdf

3. Про затвердження Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз : постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Довідка, Картка від 02 липня 2008 № 595. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/595-2008-%D0%BF>

4. Про затвердження Положення про Координаційну раду з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України : постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 16 листопада 1994 № 778. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/778-94-%D0%BF>

Фелик Олександр Васильович,

доктор філософії у галузі «Право»,

докторант Київського університету інтелектуальної власності та права

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0862-1453>

ПЕВНІ АСПЕКТИ ВИДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИМИ ОРГАНАМИ ПІДЗАКОННИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Підзаконні нормативно-правові акти як інструмент регулювання адміністративно-правових процесів займають провідне місце в системі публічного адміністрування. Саме за їх допомогою адміністративні органи забезпечують оперативну реакцію на актуальні суспільні запити та конкретизують загальні положення законів у площині практичного застосування. В умовах динамічного оновлення правової системи, трансформації публічного адміністрування та гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами особливого значення набуває результативна підзаконна правотворчість органів виконавчої влади. Це зумовлює підвищену увагу до питань належного нормативно-правового впорядкування засобів і адміністративних процедур у різноманітних сферах суспільних відносин.

Н. Атаманчук здійснила ґрунтовний аналіз місця та значення підзаконних нормативно-правових актів у системі чинного законодавства України. Науковиця розкриває їх поняття, юридичну природу, класифікацію та особливості ухвалення крізь призму положень Закону України «Про правотворчу діяльність» 2023 року. Значну увагу приділено процедурним аспектам планування, розроблення, ухвалення, державної реєстрації та скасування підзаконних актів, а також їх ролі в ієрархії нормативно-правових джерел. Підкреслюється, що ці акти становлять невід’ємний елемент системи публічного адміністрування, оскільки забезпечують конкретизацію законодавчих приписів з урахуванням потреб правозастосування. Обґрунтовується їх визначальна роль у підтриманні стабільності, ефективності й оперативності правового регулювання, а також у практичній реалізації положень Конституції та законів України. Окремо висвітлено актуальні проблеми підзаконної правотворчості в умовах європейської інтеграції, зокрема потребу узгодження національного регулювання з правом ЄС. Наголошено, що результативність правового впорядкування значною мірою залежить від якості підзаконних актів, що зумовлює потребу подальшого вдосконалення правотворчої діяльності як на державному, так і на місцевому рівнях [1].

О. Яра проаналізувала юридичну природу видання нормативно-правових актів як одного з провідних інструментів публічного адміністрування в контексті забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Авторка наголошує, що відповідна діяльність суб’єктів публічної адміністрації як загальної компетенції (Кабінет Міністрів України, Президент України), так і спеціальної (Міністерство освіти і науки, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти) має підзаконний, розпорядчий характер і здійснюється у формі вторинної (низової) правотворчості. Ухвалені акти спрямовані на конкретизацію та деталізацію законодавчих приписів до стадії їх практичного застосування, що забезпечує адаптацію правових норм до особливостей управлінської діяльності у сфері освіти. У дослідженні підкреслюється потреба інтеграції загальних і спеціальних інструментів адміністративно-правового впливу, зокрема ліцензування, акредитації та контролю, із нормотворчою діяльністю. Авторка доводить, що нормативно-правові акти, ухвалені у формі положень, статутів і стандартів, відіграють визначальну роль у реалізації державної політики у сфері юридичної освіти. Вони не лише фіксують вимоги до якості освітнього процесу, а й формують основу для

результативного управління цією сферою з урахуванням європейських стандартів [2].

Відповідно до Закону України «Про правотворчу діяльність» підзаконний нормативно-правовий акт визначається як правовий документ, що ухвалюється на підставі Конституції України, законів і чинних міжнародних угод і спрямований на їх практичну реалізацію, не маючи самостійної юридичної сили та перебуваючи в ієрархічному підпорядкуванні актам вищого рівня. Його форма й зміст мають відповідати законодавчим вимогам, що унеможлиблює делегування законодавчих повноважень поза встановленими межами, а самі акти можуть оформлюватися як положення, порядки, інструкції чи правила, затверджені відповідним підзаконним актом і логічно узгоджені між собою та з іншими нормами права, що забезпечує єдність правової системи України. Закон припускає можливість спільного ухвалення таких актів кількома органами, зокрема міністерствами чи відомствами, за чітко визначених умов, а також передбачає існування модельних (типових) підзаконних актів як зразків для подальшої нормотворчості, що сприяє уніфікації регулювання в складних і міжгалузевих сферах. Правовий статус підзаконних актів закріплює їх допоміжну, але значущу роль у реалізації законодавчих приписів [3].

Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади займає провідне місце в системі публічного адміністрування, зокрема через ухвалення підзаконних нормативно-правових актів, що мають загальнообов'язковий характер. Відповідно до частини першої статті 117 Конституції України Уряд у межах наданих повноважень видає постанови та розпорядження, обов'язкові до виконання, якими забезпечується деталізація й конкретизація законодавчих положень для їх належного практичного застосування. Така діяльність має підзаконний і виконавчо-розпорядчий характер і становить складову вторинної правотворчості [4]. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» визначає, що постанови ухвалюються з питань нормативного змісту, тоді як розпорядження стосуються організаційно-розпорядчих аспектів діяльності. Підзаконні акти Уряду є важливим інструментом реалізації державної політики у різних сферах – економічній, соціальній, освітній, безпековій та інших. Вони підлягають обов'язковому офіційному оприлюдненню, зокрема в «Урядовому кур'єрі», та мають відповідати Конституції України, законам і указам Президента України. Завдяки цьому Кабінет Міністрів України забезпечує послідовність і оперативність державного управління в межах чинної законодавчої основи [5].

Отже, підзаконні нормативно-правові акти посідають провідне місце в системі публічного адміністрування, оскільки забезпечують конкретизацію законодавчих приписів і їх практичне впровадження в адміністративно-правові процеси. Вони ухвалюються на основі Конституції, законів і міжнародних угод, мають підпорядкований характер, чітко визначену юридичну форму та спрямовані на ефективне правозастосування в різних сферах суспільних відносин. Процедури їх планування, розроблення, ухвалення, державної реєстрації та оприлюднення мають гарантувати узгодженість із актами вищої юридичної сили та цілісність правової системи. Такі акти є інструментом реалізації державної політики, зокрема через деталізацію нормативних вимог, запровадження стандартів, застосування ліцензування, акредитації й контролю, а також через можливість міжвідомчої координації та використання типових моделей регулювання.

Список використаних джерел

1. Атаманчук Н. І. Місце та роль підзаконних нормативно-правових актів в системі чинного законодавства України. Нове українське право. 2024. Вип. 3. С. 69–78. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2024.3.8>.
2. Яра О. С. Видання нормативно-правових актів, як інструмент публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Юридична наука. 2020. № 10(112). С. 47–51. DOI: 10.32844/2222-5374-2020-112-10.06.
3. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3354-20>.
4. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 22. Ст. 794. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.
5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

Домасенко Іван Вікторович,
аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПІВ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Питання принципів надання адміністративних послуг набуває особливої актуальності в умовах трансформації системи публічного адміністрування та орієнтації державної діяльності на потреби людини. Ефективність реалізації прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб значною мірою залежить від дотримання органами публічної влади базових правових засад, які визначають порядок і стандарти надання таких послуг. У науковій доктрині принципи надання адміністративних послуг розглядаються як фундаментальні ідеї та нормативні орієнтири, що визначають зміст і спрямованість публічносервісної діяльності адміністративних органів. Дослідження вітчизняних науковців свідчать про важливість системного розуміння цих принципів, їх класифікації та належного нормативного закріплення. Водночас законодавство України та підзаконні нормативно-правові акти встановлюють основні принципи державної політики в цій сфері та визначають стандарти організації діяльності центрів надання адміністративних послуг.

О. Циганов та І. Бойко аналізують систему принципів, на яких ґрунтується державна політика України у сфері надання адміністративних послуг. Автори наголошують, що такі принципи формують концептуальні засади діяльності органів публічної влади та визначають орієнтири їх практичної діяльності щодо задоволення потреб суб'єктів звернення. У роботі виокремлено низку ключових принципів, закріплених у законодавстві, зокрема верховенства права, законності, юридичної визначеності, рівності перед законом, відкритості і прозорості, оперативності та своєчасності, доступності інформації, а також захищеності персональних даних. Значна увага приділяється принципу раціональної мінімізації документів і процедурних дій, що спрямований на спрощення отримання адміністративних послуг і зменшення бюрократичних бар'єрів. Окремо підкреслюється роль принципів неупередженості, справедливості, доступності та зручності для суб'єктів звернення, які забезпечують баланс між інтересами громадян і функціонуванням органів публічної влади [1].

Т. Кравцова проаналізувала правову визначеність принципів надання адміністративних послуг і пропонує їх системну класифікацію з метою впорядкування відповідних засад публічносервісної діяльності органів

публічної адміністрації. Авторка зазначає, що правова визначеність цих принципів формується на двох рівнях – конституційному та законодавчому: перший установлює фундаментальні засади діяльності публічної влади, а другий конкретизує керівні правила організації та здійснення процедур надання адміністративних послуг. У роботі наголошується, що принципи відіграють роль вихідних ідей і нормативних орієнтирів, які визначають зміст і спрямованість правового регулювання у сфері взаємодії адміністративних органів з фізичними та юридичними особами. Для розкриття їх змісту авторка пропонує поділ принципів надання адміністративних послуг на три групи – основоположні (загальні), організаційні та процедурні. Така класифікація дозволяє встановити взаємозв'язок між різними елементами системи принципів та визначити їх функційне призначення у процесі реалізації публічносервісної діяльності адміністративних органів [2].

Закон України «Про адміністративні послуги» визначає основні принципи державної політики у сфері надання адміністративних послуг, які закріплені у статті 4 та є базовими орієнтирами діяльності суб'єктів публічної адміністрації. До таких принципів належать верховенство права, що охоплює законність та юридичну визначеність і передбачає здійснення владних повноважень виключно на правовій основі та з дотриманням прав особи. Важливими є також принципи стабільності та рівності перед законом, які забезпечують однакові умови отримання адміністративних послуг для всіх суб'єктів звернення. Принципи відкритості та прозорості, а також доступності інформації мають гарантувати поінформованість осіб про порядок і умови отримання послуг та сприяти підвищенню довіри до діяльності органів публічної влади. Водночас принципи оперативності та своєчасності, раціональної мінімізації кількості документів і процедурних дій спрямовані на спрощення адміністративних процедур і зменшення бюрократичних бар'єрів. Окреме значення мають принципи захищеності персональних даних, неупередженості, справедливості, а також доступності та зручності для суб'єктів звернення, які орієнтують систему надання адміністративних послуг на забезпечення прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб [3].

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Примірного регламенту центру надання адміністративних послуг» (п. 3 Примірного регламенту) закріплює принципи надання адміністративних послуг у центрі як обов'язкові стандарти організації роботи та взаємодії із суб'єктами звернення. Принцип верховенства права (включно із законністю та юридичною визначеністю) вимагає дій лише на правовій підставі та забезпечення

передбачуваності для особи щодо процедури й результату. Принципи рівності перед законом, неупередженості та справедливості спрямовані на недискримінаційний підхід і однакові правила для всіх заявників, щоб унеможливити вибірковість у прийомі документів і наданні результату. Відкритість і прозорість, доступність інформації та захищеність персональних даних поєднують вимогу інформувати особу про порядок, строки й умови послуги із гарантіями належної охорони персональної інформації. Оперативність і своєчасність разом зі стабільністю орієнтують ЦНАП на безперервність роботи, дотримання встановлених строків і мінімізацію затримок під час обслуговування. Принципи раціональної мінімізації кількості документів і процедурних дій, а також доступності і зручності для суб'єктів звернення спрямовані на спрощення звернення та зниження адміністративних бар'єрів через клієнтоорієнтовану організацію сервісу [4].

Отже, принципи надання адміністративних послуг становлять фундаментальні засади функціонування системи публічного адміністрування та визначають орієнтири діяльності органів публічної влади у взаємодії з фізичними і юридичними особами. Наукові дослідження свідчать, що такі принципи формують нормативну та концептуальну основу публічносервісної діяльності, забезпечуючи узгодженість правового регулювання і спрямованість адміністративних процедур на задоволення потреб суб'єктів звернення. У науковій доктрині наголошується на потребі їх системного осмислення та класифікації, що дозволяє визначити взаємозв'язок між загальними, організаційними та процедурними засадами надання адміністративних послуг. Водночас законодавство України закріплює ключові принципи державної політики в цій сфері, зокрема верховенства права, рівності перед законом, відкритості і прозорості, оперативності, доступності інформації та захищеності персональних даних. Практичне впровадження цих засад конкретизується в підзаконних нормативних актах, які регламентують організацію роботи центрів надання адміністративних послуг та процедури обслуговування суб'єктів звернення.

Список використаних джерел

1. Циганов О. Г., Бойко І. В. Принципи надання адміністративних послуг. Адміністративне право і процес. 2013. № 4(6). С. 35–45. URL: <http://aplaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/4-6-2013>.

2. Кравцова Т. М. Щодо правової визначеності та класифікації принципів надання адміністративних послуг. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. 2023. Вип. 26. С. 26–35. DOI: 10.34079/2226-3047-2023-13-26-26-35.

3. Про адміністративні послуги : Закон України від 06 серпня 2012 № 5203-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5203-17>

4. Про затвердження Примірного регламенту центру надання адміністративних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України; Регламент від 01 серпня 2013 № 588. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/588-2013-%D0%BF>

Князь Олег Ігорович,

аспірат Київського університету інтелектуальної власності та права

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1666-7856>

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ

Нормативне регулювання комерційної нерухомості в Україні становить важливий напрямок приватноправового впорядкування, оскільки охоплює широкий спектр майнових, земельних, містобудівних і реєстраційних відносин. У контексті трансформації національної економіки та поступового наближення до європейського правового простору рівень правової регламентації цієї сфери визначає стабільність і передбачуваність цивільного обороту. Комерційна нерухомість має тісний зв'язок з інвестиційними процесами, розвитком підприємницької діяльності та формуванням сучасної економічної інфраструктури. З огляду на це правове впорядкування відповідних відносин має забезпечувати юридичну визначеність, прозорість і узгодженість нормативних приписів. У науковій доктрині нормативне регулювання розглядається як система обов'язкових юридичних норм, спрямованих на впорядкування поведінки учасників відносин у сфері нерухомості та підтримання стабільності правового середовища.

Ю. Морозова здійснює аналіз юридичної природи договору оренди нежитлових приміщень, будівель і споруд, наголошуючи, що нормативне регулювання таких угод має подвійний характер, оскільки одночасно охоплює положення Цивільного та Господарського кодексів України. При цьому підкреслюється, що системне й детальне правове врегулювання міститься насамперед у главі 58 ЦК України, зокрема у § 4 «Найм будівлі або іншої капітальної споруди», тоді як ГК України не містить спеціальних норм щодо оренди нежитлових приміщень. Це дає підстави стверджувати, що базове

регулювання орендних правовідносин має цивілістичну природу, а судова практика також орієнтується переважно на норми ЦК України як на пріоритетні. Аналіз судових рішень свідчить, що навіть у господарських спорах суди посилаються на статті 526, 629, 763, 764, 777 та інші положення ЦК України, практично не застосовуючи норми ГК України, що демонструє фактичне домінування цивільно-правового підходу. Крім того зазначається, що юридичний факт укладення договору оренди в цій сфері породжує наслідки саме цивільного характеру, зокрема встановлення взаємних прав і обов'язків сторін, користування майном та реалізацію принципу свободи договору [1].

С. Бервено здійснює ґрунтовний аналіз нормативного регулювання майнових прав у договорах купівлі-продажу нерухомості, підкреслюючи, що чинні положення ЦК України (статті 656–657) допускають укладення таких угод, проте не визначають належним чином правовий статус майнових прав, що породжує правову невизначеність у практичній діяльності. Зазначається, що колізії між нормами ЦК України, вимогами щодо нотаріального посвідчення, станом державної реєстрації та недостатньою інтеграцією реєстрів формують прогалини нормативного регулювання, особливо стосовно об'єктів незавершеного будівництва. Окрему увагу приділено колізії між зобов'язальним і речовим характером майнових прав, що ускладнює їх правову класифікацію та практичне застосування, а також ставить під сумнів потребу обов'язкової нотаріальної форми. Автор звертається до порівняльного аналізу романо-германських правових систем, у яких нормативні акти Франції, Румунії, Болгарії та Німеччини містять більш чітке регулювання майнових прав, передбачають обов'язковість нотаріального посвідчення та функціонування жорсткої реєстраційної моделі. Обґрунтовується, що відсутність у національному законодавстві чітко визначеної категорії майнових прав ускладнює судовий захист та створює додаткові ризики для покупців, зокрема в ситуації банкрутства забудовника [2].

Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» у чинній редакції встановлює комплексне нормативне регулювання, яке передбачає офіційне визнання та підтвердження державою фактів набуття, зміни і припинення речових прав на комерційну нерухомість шляхом внесення відповідних відомостей до Державного реєстру прав. Закон поширює свою дію на всі правочини та юридичні факти, пов'язані з нерухомим майном, зокрема щодо об'єктів незавершеного будівництва та майбутніх об'єктів, визначаючи обов'язковість державної реєстрації як

необхідну умову виникнення відповідних прав. Нормативне регулювання охоплює визначення основних термінів, порядок здійснення реєстраційних дій, процедури подання документів різними категоріями заявників, серед яких – власники, девелопери, концесіонери та органи публічної влади. Закон установлює ключові принципи державної реєстрації, зокрема об'єктивність, достовірність, публічність і відкритість інформації, а також передбачає одночасність нотаріальної дії та реєстрації прав, що має безпосереднє значення для забезпечення безпеки угод із комерційною нерухомістю. Регулятивна модель визначає вичерпний перелік речових прав і обтяжень, які підлягають державній реєстрації, зокрема право власності, довірчу власність, емфітевзис, суперфіцій, оренду будівель і споруд, іпотеку, арешт і заборону відчуження. Окрему увагу приділено реєстрації спеціального майнового права на об'єкти незавершеного будівництва, що має особливе значення для функціонування первинного ринку комерційної нерухомості [3].

Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» комплексно визначає нормативне регулювання у сфері комерційної нерухомості, оскільки його положення поширюються на оцінювання будівель, споруд, об'єктів незавершеного будівництва та майбутніх об'єктів нерухомості, до яких належать і комерційні об'єкти. Закон установлює, що оцінювання майна є процесом визначення його вартості за процедурами, передбаченими нормативно-правовими актами, і здійснюється суб'єктами оціночної діяльності відповідно до вимог національних стандартів. Передбачено обов'язковість оцінювання у випадках приватизації, відчуження, оренди, страхування та інших операцій із державним і комунальним майном, що безпосередньо впливає на обіг комерційної нерухомості. Закон визначає вимоги до змісту звіту про оцінювання, процедури його рецензування, строки, порядок підготовки та використання, що сприяє забезпеченню достовірності вартості об'єктів. Також установлюються обмеження, спрямовані на гарантування неупередженості оцінювача під час визначення вартості комерційного майна. Методичне регулювання здійснюється через положення (національні стандарти), які визначають принципи оцінювання, види вартості та правила їх застосування [4].

Цивільний кодекс України, як основний акт цивільного законодавства, комплексно визначає нормативне регулювання у сфері комерційної нерухомості через загальні положення про майнові відносини, суб'єктів цивільного обороту та юридичні факти. Кодекс закріплює, що майнові відносини будуються на принципах свободи договору, рівності сторін і

недопустимості свавільного втручання у сферу власності, що формує правову основу для здійснення операцій з комерційною нерухомістю. Регулювання таких відносин здійснюється законами, при цьому саме ЦК України є актом прямої дії щодо набуття, зміни та припинення прав на нерухомість як об'єкт цивільних прав. Його норми визначають порядок виникнення та реалізації цивільних прав, зокрема виникнення речових прав на підставі правочинів або рішень органів влади, що безпосередньо пов'язано з оборотом комерційної нерухомості. Важливе значення має регламентація дії актів цивільного законодавства у часі, яка виключає зворотню дію норм щодо правоможностей власників і користувачів нерухомого майна. Кодекс також установлює обов'язковість державної реєстрації речових прав, передбачаючи виникнення відповідних прав та обов'язків безпосередньо з актів цивільного законодавства. Особливу роль відіграють положення про захист права власності, зокрема віндикаційні та негативні способи захисту, які забезпечують охорону правомірного володіння та користування комерційними об'єктами [5].

Отже, нормативне регулювання комерційної нерухомості в Україні охоплює широкий комплекс майнових, земельних, містобудівних і реєстраційних відносин та відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності цивільного обороту й розвитку інвестиційної діяльності. Правове впорядкування цієї сфери ґрунтується на принципах свободи договору, рівності учасників правовідносин і гарантій недоторканності права власності, що формує основу для здійснення операцій з нерухомим майном. Наукові дослідження свідчать про складність нормативної моделі регулювання, зокрема щодо співвідношення різних галузей законодавства, правової природи орендних відносин і визначення статусу майнових прав у договорах щодо нерухомості. Особливе значення має система державної реєстрації речових прав, яка забезпечує офіційне визнання та підтвердження прав на нерухомі об'єкти, встановлює перелік речових прав і обтяжень та визначає процедури їх фіксації в державних реєстрах. Важливим елементом нормативного регулювання є також оцінювання майна, що забезпечує визначення вартості об'єктів і застосовується під час здійснення різних майнових операцій, зокрема приватизації, відчуження чи оренди.

Список використаних джерел

1. Морозова Ю. В. Правова природа правового регулювання договору оренди нежитлових приміщень, будівель і споруд. Цивільне право і процес. 2017. № 3. С. 40–43.

2. Бервено С. М. Правова природа майнових прав у договорах купівлі-продажу нерухомості: український та зарубіжний досвід. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2025. Вип. 90, ч. 2. С. 11–15. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.2.1>

3. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01 липня 2004 № 1952-IV. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1952-15>

4. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12 липня 2001 № 2658-III. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2658-14>

5. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16 січня 2003 № 435-IV. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>

Яремчук Анатолій Анатолійович,

аспірант Київську університет інтелектуальної власності та права

ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Проходження військової служби є важливою сферою суспільних відносин, у якій поєднуються потреби забезпечення оборони держави, організація діяльності сил оборони та гарантування прав і свобод людини. Її правове впорядкування відзначається високим рівнем імперативності, оскільки пов'язане з виконанням конституційного обов'язку щодо захисту держави та підтримання її обороноздатності. Водночас регулювання цієї сфери має здійснюватися в межах конституційних стандартів, адже рішення публічної влади та відповідні процедури мають бути законними, обґрунтованими й передбачуваними. У такому контексті принципи права постають базовими орієнтирами, що визначають загальну логіку регулювання, забезпечують узгодженість правових норм і спрямовують правозастосовну діяльність. Вони дозволяють поєднати вимоги дисципліни, законності та керованості з гарантіями правового статусу осіб, які проходять військову службу.

О. Приходько аналізує стан правового забезпечення прав і свобод військовослужбовців Збройних Сил України та осіб, звільнених із військової служби, в умовах тривалого збройного конфлікту, що триває від 2014 року, підкреслюючи їхню визначальну роль у забезпеченні суверенітету та національної безпеки держави. Дослідник характеризує принципи правового регулювання статусу військовослужбовців, пов'язуючи їх із конституційними

приписами (статті 17 і 43), положеннями спеціального законодавства про соціальний і правовий захист військовослужбовців, а також нормами міжнародного гуманітарного права, включно з Женевськими конвенціями 1949 року. Значна увага приділяється проблемам забезпечення прав військовополонених і складнощам здійснення їх обміну, що зумовлені політичними маніпуляціями та недостатньою прозорістю процедур, при цьому наведено статистичні відомості про проведені обміни, кількість повернутих осіб і зафіксовані випадки страт полонених. Окремо розкрито недоліки системи соціального захисту військовослужбовців, зокрема затримки у виплаті грошового забезпечення та значні черги на отримання житла, незважаючи на передбачені бюджетні видатки і значну кількість військових, які потребують житлового забезпечення. Автор також акцентує увагу на поширеності посттравматичного стресового розладу серед ветеранів і недостатньому розвитку програм реабілітації, водночас відзначаючи існування ініціатив щодо надання безоплатної психологічної допомоги [1].

В. Воловик окреслює основні напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення підготовки громадян до військової служби. Підготовку він визначає як особливий вид діяльності сил оборони та інших суб'єктів, спрямований на формування у цивільних осіб мотиваційних, емоційно-вольових і когнітивних якостей, а також знань, умінь і практичних навичок, необхідних для подальшого проходження служби. Наголошується, що суб'єкт цієї підготовки має специфічний статус, оскільки йдеться не про військовослужбовця, а про особу, яка лише потенційно може вступити на військову службу, що зумовлює інший, ніж традиційно ієрархічний, порядок організації відповідної діяльності. У роботі визначено коло суб'єктів, залучених до підготовки громадян, серед яких – центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, профільні організації та інші об'єднання громадян, права й обов'язки яких закріплюються актами, що визначають їхній правовий статус. Науковець звертає увагу на недостатню конкретизацію компетенції багатьох учасників підготовки, оскільки законодавство часто обмежується формулюванням про «сприяння підготовці», не розкриваючи її змісту, цілей, завдань, принципів і відповідальних суб'єктів. Підкреслюється, що така невизначеність сприяє формалізації діяльності окремих суб'єктів та послаблює зв'язок між їхніми діями і фактичним рівнем готовності призовників, що у свою чергу потребує оновлення нормативного регулювання з урахуванням сучасних умов,

узгодження мети, завдань і критеріїв оцінювання, а також гармонізації термінології та конкретизації відповідальності [2].

Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» встановлює основи правового регулювання проходження військової служби як особливого виду державної служби, безпосередньо пов'язаного з виконанням конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. Нормативне регулювання цієї сфери базується на принципі обов'язковості військового обов'язку для громадян України та поєднує добровільні й примусові способи його реалізації залежно від виду служби, правового режиму та умов особливого періоду. Закон закріплює принцип законності, відповідно до якого проходження служби, визначення прав і обов'язків військовослужбовців, комплектування військових формувань і ведення військового обліку здійснюються виключно на підставі Конституції України, законів та нормативно-правових актів, прийнятих на їх виконання. Принцип рівності та недискримінації виявляється в установленні однакових правових засад виконання військового обов'язку жінками й чоловіками з урахуванням визначених законом винятків і спеціальних гарантій. Важливим положенням є принцип особистого виконання військового обов'язку, який передбачає індивідуальну відповідальність громадянина за проходження служби, перебування на військовому обліку та дотримання вимог військової дисципліни [3].

Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» визначає основні принципи правового регулювання військової служби щодо забезпечення соціальних і правових гарантій військовослужбовців з огляду на особливий характер їх службової діяльності. Нормативні положення Закону виходять із принципу пріоритету конституційних прав і свобод, відповідно до якого військовослужбовці користуються всіма правами людини і громадянина з урахуванням обмежень, зумовлених інтересами оборони держави та безпекою служби. У Законі закріплюється принцип неприпустимості необґрунтованого обмеження прав військовослужбовців і членів їх сімей, а також обов'язок держави забезпечувати систему пільг, гарантій і компенсацій для цієї категорії осіб. Важливе значення має принцип рівності та недискримінації, який передбачає поширення соціального і правового захисту на всі категорії військовослужбовців незалежно від виду служби, статі чи місця її проходження. Закон реалізує принцип спеціальності правового регулювання, встановлюючи особливий порядок грошового, речового, медичного,

житлового та пенсійного забезпечення, а також визначаючи специфіку режиму службового часу та відпочинку [4].

У Законі України «Про оборону України» визначено основні принципи правового регулювання військової служби через установаження загальних засад оборони держави, повноважень органів публічної влади та обов'язків громадян у сфері захисту суверенітету й територіальної цілісності України. Закон ґрунтується на принципі верховенства Конституції та законності, передбачаючи, що оборона держави здійснюється на основі норм національного законодавства та міжнародного права. Центральне місце посідає принцип загальнодержавної відповідальності за оборону, згідно з яким до її забезпечення залучаються органи державної влади, органи місцевого самоврядування, складові сектору безпеки й оборони, населення та національна економіка. У нормативному змісті Закону також простежується принцип готовності та безперервності оборонних заходів, який передбачає підготовку держави до оборони як у мирний час, так і в умовах воєнного стану або збройної агресії. Закон відображає принцип поєднання публічних і приватних інтересів, припускаючи можливість тимчасових обмежень прав і свобод людини виключно з метою забезпечення національної безпеки та в межах, визначених законом [5].

Закон України «Про Збройні Сили України» встановлює правові засади організації, діяльності, керівництва та функціонування Збройних Сил як основного військового формування держави. Закон базується на принципах вірності конституційному обов'язку та військовій присязі, верховенства права, законності та гуманності, що забезпечують підпорядкування військової служби вимогам Конституції України та повазі до прав і свобод людини. У Законі нормативно закріплено принцип демократичного цивільного контролю, який реалізується через гласність, підзвітність органів військового управління та заборону використання Збройних Сил для обмеження прав громадян або повалення конституційного ладу. Важливим елементом регулювання постає принцип поєднання єдиноначальності та колегіальності, що забезпечує ефективне управління військами зі збереженням персональної відповідальності командирів за ухвалені рішення. Закон також відображає принцип постійної бойової та мобілізаційної готовності та військової дисципліни, який визначає особливий режим проходження служби в умовах мирного часу, особливого періоду та воєнного стану [6].

Отже, проходження військової служби становить важливу сферу суспільних відносин, у якій поєднуються потреби забезпечення

обороздатності держави, організація діяльності сил оборони та гарантування прав і свобод людини. Її правове впорядкування базується на принципах законності, обов'язковості виконання військового обов'язку, рівності та недискримінації, а також особистої відповідальності громадян за виконання встановлених вимог. Водночас нормативне регулювання враховує особливий характер військової служби, що зумовлює диференціацію умов її проходження, специфічний режим дисципліни та підвищені вимоги до готовності й організованості. Гарантування соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей декларується через систему пільг, компенсацій, матеріального забезпечення і медичної допомоги.

Список використаних джерел

1. Приходько О. С. Правове забезпечення прав і свобод військовослужбовців Збройних Сил України та осіб, звільнених з військової служби: сучасні виклики та перспективи. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2025. Вип. № 02. С. 106–110. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.12>

2. Воловик В. О. Удосконалення адміністративно-правового забезпечення підготовки громадян до військової служби. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2021. Вип. 64. С. 205–208. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.64.37>

3. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 березня 1992 № 2232-ХІІ. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2232-12>

4. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20 грудня 1991 № 2011-ХІІ. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2011-12>

5. Про оборону України : Закон України від 06 грудня 1991 № 1932-ХІІ. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1932-12>

6. Про Збройні Сили України : Закон України від 06 грудня 1991 № 1934-ХІІ. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1934-12>

Єгоров Владислав Олександрович,

аспірант Київського університету інтелектуальні власності та права

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕЄСТРАЦІЇ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Система правового регулювання реєстрації актів цивільного стану становить важливий елемент публічно-правової сфери, оскільки забезпечує юридичне оформлення базових фактів особистого та сімейного статусу. Реєстраційні процедури охоплюють фіксацію таких подій, як народження,

смерть, шлюб, розірвання шлюбу та зміна імені, що визначають правове становище особи в державі. Нормативні акти встановлюють порядок учинення відповідних дій, їх документальне оформлення та вимоги до достовірності даних. Особливе місце посідають правила ведення актових записів, які мають доказове значення й забезпечують юридичну визначеність. Важливою складовою також є функціонування електронних реєстрів, що сприяють централізації та збереженню інформації. Регламентація діяльності уповноважених органів забезпечує єдність і впорядкованість процедур на всій території України.

Правове регулювання розглядається як особливий різновид соціального впорядкування, що забезпечує організацію поведінки учасників суспільних відносин за допомогою спеціальних юридичних засобів, спрямованих на досягнення суспільно значущих результатів. Воно ґрунтується на застосуванні норм права, нормативно-правових актів і рішень щодо реалізації та застосування права, які визначають юридично значущу поведінку громадян та їх об'єднань. Упорядкування здійснюється лише щодо тих відносин, які потребують правового впливу та можуть бути ним ефективно охоплені, при цьому саме регулювання має тривалий, поетапний характер. Держава забезпечує узгодженість, системність і результативність правового впливу, припускаючи участь інших суб'єктів у визначених законом формах. Усі складові правового регулювання функціонують як єдина система юридичних інструментів, що забезпечують упорядкування суспільних відносин [1, с. 94-102].

І. Дубиківська акцентує на визначальній ролі органів державної реєстрації актів цивільного стану в забезпеченні правового статусу громадян і реалізації їхніх особистих немайнових прав, детально аналізуючи нормативно-правове підґрунтя, зокрема положення спеціального Закону, що регламентує структуру, компетенцію та порядок діяльності ДРАЦС. Підкреслюється вплив процесів децентралізації та цифровізації, які істотно змінюють характер реєстраційних процедур і потребують оновлення механізмів надання адміністративних послуг. Приділяється увага розширенню електронних сервісів, онлайн-платформ і потребі забезпечення належного рівня кібербезпеки при функціонуванні Державного реєстру актів цивільного стану. Проаналізовано проблеми, що виникають в умовах воєнного стану, включаючи складнощі реєстрації актів на тимчасово окупованих територіях і процедури відновлення втрачених документів. Крім того вказується на практичні недоліки в діяльності органів ДРАЦС, серед яких – надмірна

бюрократизація, затягування строків, низький рівень правової обізнаності громадян і недостатнє матеріально-технічне забезпечення [2].

Н. Бутрин-Бока здійснила ґрунтовний аналіз сучасних засад державної реєстрації та розірвання шлюбу в Україні, акцентуючи на тому, що ці процедури зазнали суттєвих змін під впливом цифровізації, соціокультурних процесів і умов воєнного стану. Підкреслюється, що класична модель реєстрації шлюбу, закріплена Законом України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», залишається надто бюрократизованою та технічно застарілою, що ускладнює доступ громадян до відповідних послуг. Значний інтерес у дослідженні приділено інноваційним підходам – проекту «Шлюб за добу», онлайн-поданню заяв через «Дію» та можливості реєстрації чи розірвання шлюбу під час воєнного стану без фізичної присутності військовослужбовця. Також проаналізовано актуальні соціальні тенденції, серед яких – зростання попиту на швидкі цифрові сервіси та активніше використання консульських установ для розірвання шлюбу за кордоном. Підкреслюється, що розширення електронних можливостей відповідає сучасним запитам суспільства та сприяє підвищенню доступності адміністративних послуг навіть у надзвичайних умовах. Водночас наголошується на наявності низки проблем, пов'язаних із технічними збоями, нерівномірним територіальним охопленням та потребою подальшої модернізації інфраструктури [3].

Закон України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» встановлює правові й організаційні засади здійснення державної реєстрації актів цивільного стану, визначаючи порядок їх оформлення, внесення змін, поновлення та анулювання. У документі закріплено вичерпний перелік актів цивільного стану, що підлягають обов'язковій реєстрації, а також підкреслено імперативний характер таких процедур. Закон визначає систему суб'єктів, які уповноважені здійснювати реєстраційні дії, серед яких – центральний орган виконавчої влади, відділи ДРАЦС і виконавчі органи місцевого самоврядування, та деталізує їхню компетенцію у сферах реєстрації народження, смерті, шлюбу, зміни імені й інших юридичних фактів. Окремо встановлено порядок подання та витребування документів, необхідних для реєстрації, а також вимоги до професійної діяльності працівників органів ДРАЦС. Закон розкриває структуру актового запису цивільного стану, визначаючи його доказове значення та правила оформлення у двох примірниках. Також документ регулює функціонування Державного реєстру актів цивільного стану громадян, установлює порядок внесення до нього

інформації та описує механізми міжвідомчої взаємодії, спрямовані на забезпечення повноти та достовірності реєстраційних даних [4].

Нормативне регулювання реєстрації актів цивільного стану ґрунтується на положеннях Цивільного кодексу України, який визначає правовий статус фізичних осіб і встановлює підхід до фіксації юридично значущих фактів. Кодекс передбачає, що цивільні права та обов'язки можуть виникати з актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, до яких належать актові записи цивільного стану. У ньому закріплено загальні засади цивільного законодавства, зокрема вимогу невтручання у приватне життя, що безпосередньо пов'язано з обробленням персональних даних при здійсненні реєстраційних дій. ЦК України визначає систему нормативних актів і їхню ієрархію, що гарантує правову визначеність під час реєстрації, а також урегульовує питання імені, правоздатності та моменту її виникнення і припинення, що має значення для реєстрації народження та смерті. Норми щодо місця проживання впливають на компетенцію органів, відповідальних за проведення реєстраційних процедур. Крім того Кодекс містить положення про порядок здійснення і захисту цивільних прав, включаючи можливість оскарження дій чи рішень органів, що здійснюють реєстрацію актів цивільного стану. Загалом ці норми формують цілісну правову основу для складання, зміни та захисту актів цивільного стану як юридичних фактів, що визначають цивільний статус особи [5].

Отже, нормативне регулювання реєстрації актів цивільного стану в Україні формується на основі норм, що визначають порядок фіксації юридично значущих фактів та компетенцію уповноважених органів. У наукових дослідженнях послідовно наголошується на трансформації реєстраційних процедур під впливом цифровізації, децентралізації та умов воєнного стану. Аналіз нормативних актів свідчить про складність і багаторівневість регулювання, що охоплює як традиційні, так і сучасні інструменти підтвердження фактів особистого статусу. Дослідження фокусуються на проблемах практичного застосування законодавства, зокрема бюрократичних перепонах, технічних обмеженнях і нерівномірній доступності послуг. Водночас підкреслюється значущість електронних сервісів, які підвищують ефективність і доступність реєстраційних процедур. Наукові підходи збігаються щодо потреби подальшої модернізації та узгодження правових норм для забезпечення стабільності та достовірності актових записів. У підсумку акцентується на тому, що вдосконалення правового регулювання є ключем до забезпечення належного правового

статусу особи та ефективного функціонування системи реєстрації актів цивільного стану.

Список використаних джерел

1. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ.: Ваіте, 2015. 392 с.
2. Дубиківська І.О. Правові засади діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану в Україні. Право і суспільство. 2024. № 5. С. 94–103. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.94>
3. Бутрин-Бока Н. Сучасні правові інструменти порядку реєстрації та розірвання шлюбу в Україні. Актуальні проблеми правознавства. 2023. № 4 (36). С. 76–78.
4. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 01 липня 2010 № 2398-VI. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2398-17>
5. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16 січня 2003 № 435-IV. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>

СПИСОК АВТОРІВ

Голобородько Костянтин Юрійович – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету Харківського національного педагогічного університету

Лопушинський Іван Петрович – доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного управління, адміністрування і національної безпеки Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, заслужений працівник освіти України

Галуцько Валентин Васильович – доктор юридичних наук, професор, академік Академії адміністративно-правових наук, голова ГО «Академія адміністративно-правових наук», професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права, головний науковий співробітник НДІ морського та космічного права

Нашинець-Наумова Анфіса Юріївна – доктор юридичних наук, професор, академік Академії АПН, заступник декана з науково-методичної та навчальної роботи факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Курило Володимир Іванович – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НААН України, заслужений юрист України, завідувач кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

Курило Інна Володимирівна – доктор юридичних наук, професор, Головний науковий співробітник відділу проблем публічного права Науково-дослідного інституту публічного права

Демченко Володимир Миколайович – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри публічного адміністрування та місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету, член-кореспондент ГО «Академія адміністративно-правових наук»

Горінов Павло Валерійович – директор Навчально-наукового інституту права та політології, професор кафедри приватного права та галузевих юридичних дисциплін Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, кандидат юридичних наук, доцент, заслужений працівник соціальної сфери України

Мілоцький Олег Леонідович – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

Пеліхос Євген Миколайович – кандидат юридичних наук, науковий співробітник Науково-дослідного інституту морського та космічного права

Розсоха Сергій Сергійович – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту морського та космічного права

Руденко Михайло Михайлович – кандидат юридичних наук, доцент, Київський університет інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»

Тополя Руслан Володимирович – кандидат юридичних наук, доцент, головний судовий експерт Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру Міністерства внутрішніх справ України

Фелик Олександр Васильович – доктор філософії у галузі «Право», докторант Київського університету інтелектуальної власності та права

Домасенко Іван Вікторович – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

Князь Олег Ігорович – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

Яремчук Анатолій Анатолійович – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

Єгоров Владислав Олександрович – аспірант Київського університету інтелектуальної власності та права

Матеріал подано в авторській редакції

Коректор: В.М. Демченко

Оригінал-макет виготовлено в ГО
«Академія адміністративно-правових наук»